



Vrije Universiteit Brussel

# Beeldvorming van jongeren (12 tot 18 jaar) over ouderen (55+).

Eindverhandeling tot licentiaat in de Sociale Agogiek

Student: Liese Talemans

Promotor: Professor Dr. Dominique Verté

Organisatie: Centrum voor Geestelijke Gezondheidszorg Brussel,  
deelwerking Brussel-Oost

Academiejaar 2006-2007

**WETENSCHAPS**winkel  
**Brussel**

## Dankwoord

Er zijn heel wat mensen die een plekje verdienen in mijn dankwoord, omdat zij me uitzonderlijk gesteund en geholpen hebben bij de totstandkoming van mijn thesis.

Allereerst wil ik mijn promotor prof. D. Verté bedanken voor het ondersteunen van mijn onderzoek, zijn deskundige statistische hulp en zijn enthousiasme. Ook W. Verhaest was een grote hulp op vlak van statistiek voor mij. Net voor de deadline heeft L. De Donder me nog heel wat nuttige tips gegeven wat betreft taal en structuur van mijn onderzoek, wat me erg hielp.

Daarnaast richt ik ook een woord van dank tot J. Ferket, van het Centrum voor Geestelijke Gezondheidszorg Oost in Brussel. Zij bood steeds hulp door literatuur en kopieermachine ter beschikking te stellen en haar enthousiasme was aanstekelijk. Ook zeker de Wetenschapswinkel verdient een dankuwel voor de goede opvolging, informatie over de thesis en als tussenpersoon.

Zonder de medewerking van de scholen had ik natuurlijk nooit zoveel enquêtes bijeen kunnen sprokkelen. Ik wil hen dan ook hartelijk bedanken voor het vrij maken van hun tijd om de leerlingen de vragenlijst te laten invullen.

Natuurlijk kan ik geen goed dankwoord schrijven zonder mijn steeds klaarstaande ouders te bedanken. De talrijke e-mailtjes richting kot om te vragen hoe het stond met de thesis deden deugd. Het telkens kunnen vertellen van mijn verhaal, het steeds hulp kunnen vragen of frustraties kunnen vertellen was een enorme hulp voor mij! Ook Kathleen wil ik bedanken voor het nalezen.

Ook mijn vrienden en kotgenoten wil ik bedanken voor het blijven aanmoedigen en luisteren naar de verhalen en problemen rond mijn thesis. Hierbij wil ik een speciaal dankwoord richten tot mijn kotgenoten Sofie en Deborah. Steeds waren zij er om me op te vangen als er weer iets nieuws was omtrent de thesis. Deborah luisterde steeds geïnteresseerd naar al wat goed en fout liep en moedigde me enthousiast aan dat het wel in orde kwam. Samen met Sofie begon ik vol goede moed aan het laatste jaar. Heel dit jaar hebben we veel aan elkaar gehad, ze heeft me enorm geholpen met alle kleine APA-normpjes, SPSS-vraagjes en alle andere thesiskwesties. Deze thesispraatjes werden afgewisseld met heel wat humor en zo slaagden we erin de thesis tot een goed einde te brengen. Bedankt!

Liese, 21 mei 2007

## Inhoudstafel

Dankwoord .....	I
Inhoudstafel .....	II
Samenvatting .....	IV
1. Inleiding .....	1
2. Literatuurstudie .....	2
2.1 Theorieën over oud worden.....	2
2.2 Leeftijd.....	4
2.3 Arbeid .....	4
2.4 Idealisering van het jong-zijn.....	5
2.5 Vooroordelen en discriminatie van ouderen.....	6
2.6 Oud worden .....	9
2.7 Intergenerationeel contact.....	10
2.8 Besluit.....	12
3. Onderzoeksopzet .....	13
3.1 Onderzoeksvraag.....	13
3.2 Methode .....	13
3.2.1 Proefpersonen.....	13
3.2.2 Onderzoeksmateriaal .....	13
3.2.3 Procedure .....	15
3.3 Betrouwbaarheid .....	15
4. Resultaten.....	17
4.1 Demografische gegevens .....	17
4.1.1 Geslacht .....	17
4.1.2 Leeftijd .....	17
4.1.3 Nationaliteit .....	17
4.1.4 Woonplaats.....	17
4.1.5 Onderwijsniveau.....	18
4.2 Grootouders.....	18
4.3 Contact met ouderen .....	20
4.4 Houding jongeren tegenover ouderen.....	22
4.5 Beeldvorming over ouderen .....	24
4.6 Arbeid .....	25
4.7 Verschil jongere en oudere ouderen .....	26
4.8 Verschil geslacht.....	26
4.9 Verschil onderwijsniveau .....	27

4.10	Vershil leeftijd.....	29
4.11	Vershil nationaliteit.....	30
5.	Bespreking.....	32
5.1	Idealisering jong-zijn.....	32
5.2	Beeldvorming en onderwijsniveau.....	33
5.3	Beeldvorming en grootouders.....	33
5.4	Beeldvorming en contact met ouderen.....	34
5.5	Beeldvorming en voorzieningen voor ouderen.....	35
5.6	Beeldvorming van ouderen op openbaar vervoer.....	35
5.7	Beeldvorming over arbeid bij ouderen.....	35
5.8	Vershil in beeld van 55 tot 70-jarigen en 70-plussers.....	36
5.9	Vershil in leeftijd van de jongeren wat betreft beeld over ouderen.....	36
5.10	Beeldvorming en nationaliteit.....	37
5.11	Vershil beeld van ouderen over zichzelf en jongeren over ouderen.....	37
6.	Besluit.....	39
	Referentielijst.....	40
	Bijlage.....	43
	Bijlage 1: Opkomende vergrijzing.....	43
	Bijlage 2: Brusselse scholen waar enquêtes werden afgenomen.....	44
	Bijlage 3: Vragenlijst.....	45
	Bijlage 4: Factoranalyse vraag 13.....	53
	Bijlage 5: Factoranalyse vraag 17 en 18.....	54
	Bijlage 6: Nationaliteiten.....	55
	Bijlage 7: Verschil aantal (over)grootouders.....	56
	Bijlage 8: Verschil aantal keer grootouders zien.....	57
	Bijlage 9: Verschil in contact ouderen.....	59
	Bijlage 10: Verschil in beeld ouderen over zichzelf en jongeren over ouderen.....	61
	Bijlage 11: Verschil jonge en oudere ouderen.....	63
	Bijlage 12: Verschil geslacht.....	64
	Bijlage 13: Verschil onderwijsniveau.....	65
	Bijlage 14: Verschil in leeftijd.....	69
	Bijlage 15: Verschil eigen nationaliteit.....	71
	Bijlage 16: Verschil nationaliteit ouders.....	72

# SAMENVATTING

VRIJE UNIVERSITEIT BRUSSEL  
FACULTEIT VOOR PSYCHOLOGIE  
EN EDUCATIEWETENSCHAPPEN

EINDVERHANDELING

**Naam:** LIESE TAELEMANS

**Richting:** SOCIALE AGOGIEK

**Titel verhandeling & promotor:**

BEELDVORMING VAN JONGEREN (12 TOT 18 JAAR) OVER OUDEREN (55+)

PROMOTOR: Prof. VERTE D.

**Samenvatting:** (285 woorden)

In dit onderzoek wordt nagegaan hoe jongeren van 12 tot 18 jaar denken over 55-plussers. De laatste jaren horen we veel over de vergrijzing, de problemen rond de pensioenen die zullen ontstaan, de kans dat we langer zullen moeten werken, e.d. Jongeren zullen in de toekomst geconfronteerd worden met een groeiend aantal ouderen. Vele onderzoeken wezen uit dat het beeld van jongeren over ouderen helemaal niet zo positief is.

In dit onderzoek concluderen we dat jongeren vrij negatief staan tegenover ouderen, zeker wat de fysieke achteruitgang betreft. Op sociaal en mentaal vlak scoren ouderen wel positiever. Rimpels, grijs haar, lief, blij en goed met kinderen omgaan zijn de meest aangeduide kenmerken van ouderen.

Het beeld over ouderen is positiever naarmate jonge mensen meer contact hebben met ouderen. ASO-KSO-studenten en de jongste studenten denken positiever. Enerzijds educatie over ouderen en oud worden, op alle onderwijsniveaus, anderzijds het in contact brengen van jong met oud zouden het beeld kunnen verbeteren.

Eén van de oorzaken van het negatieve beeld is de overbenadrukking van productiviteit in onze samenleving. De 55-plussers moeten vroegtijdig de arbeidsmarkt verlaten, waardoor ze worden uitgesloten in de samenleving. Uit onderzoek blijkt dat hun productiviteit helemaal niet afneemt, maar kwaliteiten als leidinggeven en inzicht zelfs toenemen.

Jongeren beseffen dat ouderen langer zullen moeten werken, maar zijn er niet van overtuigd dat zij hier ook toe in staat zijn.

Door de media worden we heel de tijd geconfronteerd met de idealisering van het jong-zijn, waardoor oud worden als iets negatief wordt gezien.

Deze factoren moeten in de toekomst aangepakt worden zodat ouderen meer het gevoel krijgen er te zijn in de samenleving en dat er intergenerationale solidariteit is tussen jong en oud om bv. pensioenen te betalen.

## 1. Inleiding

Oudere personen kunnen in wetenschap, beleid en samenleving op een groeiende belangstelling rekenen, wat in belangrijke mate verklaard kan worden doordat hun categorie aan omvang wint (Schoenmakers & Breda, 2004).

Uit de analyse van de te verwachten demografische ontwikkelingen leren we dat Vlaanderen op een ware vergrijzing afstevent en dit in ergere mate dan in de andere gewesten. Vanaf 2020 wordt de zaak ernstig in die zin, dat er zonder enige ingreep problemen opduiken voor de arbeidsmarkt. Vlaanderen is tevens de meest vergrijzde regio in België met 17,6% ouderen boven de 65 jaar. Nog vóór 2030 wordt de kaap van 25% vijftenzestigplussers in de bevolking bereikt (Schoenmakers & Breda, 2004).

In de toekomst zullen er evenveel zestigplussers zijn als actieve (20-59 jaar) in België. Deze beide ontwikkelingen hebben ongetwijfeld gevolgen voor de behoefte aan leeftijdsspecifieke voorzieningen. Maar het is ook ruimer dan dat. De maatschappij krijgt een ander aanzicht, andere gedragspatronen,...(Kenniscentrum Statistiek, 2005) (zie bijlage 1).

Binnen de vergrijzing is er ook een tweede versnelling, de verzilvering genoemd. Dit is het feit dat het aantal 80-plussers nog sneller stijgt (Verté, 2006).

De jongeren zullen later in een maatschappij leven waar er vele ouderen zijn. Hoe zal dit proces verlopen? Vinden jongeren ouderen positief in de samenleving? Of zijn ze een blok aan het been waar ze voor moeten betalen? Het is belangrijk te weten hoe jongeren staan tegenover de toenemende groep ouderen in onze samenleving. Zij zullen immers in de toekomst samen moeten werken aan een harmonische samenleving. Hoe zal er worden omgegaan met de extra toename van 80-plussers, ouderen die meer zorg nodig hebben dan de grote groep die jonger is.

Vooroordelen of discriminatie op basis van leeftijd (positief of negatief) wordt 'ageism' genoemd. Hebben jongeren vele vooroordelen over ouderen, worden ouderen gediscrimineerd?

Eerst worden de onderzoeken en hun resultaten, theorieën én uitspraken die reeds over het ouder worden, ageism en beeldvorming over ouderen gedaan zijn, besproken. Op deze manier wordt getracht om een overzicht te krijgen van het onderzoeksdomein.

Verder wordt het onderzoeksopzet uiteengezet en worden de resultaten van het onderzoek voorgelegd. Daarna volgt een kritische bespreking van de resultaten en toekomstige vragen die deze doen oproepen.

## 2. Literatuurstudie

Sinds enkele decennia voert men onderzoek naar de beeldvorming van jongeren over ouderen. Echt specifiek onderzoek over dit thema is er nog niet veel gevoerd in Vlaanderen. Er zijn verschillende thema's die invloed hebben op het beeld dat mensen hebben van ouderen. Hieronder worden eerst enkele theorieën over het ouder worden en oud zijn besproken. Erna bespreken we het aspect leeftijd wat een belangrijke factor is bij het ouder worden. Verder bespreken we ouderen en arbeid, de idealisering van het jong-zijn, de vooroordelen en discriminatie van ouderen en het oud worden in het algemeen. Als laatste gaan we na hoe het staat met het intergenerationeel contact.

### 2.1.Theorieën over oud worden

Er zijn een aantal theorieën over het (gelukkig) ouder worden.

Een eerste theorie is de **disengagementtheorie (1961)**, ontwikkeld door een aantal sociaal gerontologen aan de Universiteit van Chicago, waaronder Havighurst en Neugarten. Het ouder worden wordt beschouwd als een onvermijdelijk terugtrekken uit het sociale systeem (Vanspringel, 2004).

Hierbij vindt men dat ouderen zich minder gaan engageren. Relaties die vroeger meer een functionele solidariteit beoogden gaan zich meer richten op affectieve banden. Disengagement is een onvermijdelijk proces in het licht van de naderende dood. Individu en samenleving laten elkaar steeds meer los. Ouderen worden bevrijd van de veeleisende maatschappelijke rollen en de samenleving blijft vitaal door de opvolging van ouderen door jongeren. Leeftijdscriteria fungeren als één van de instrumenten ter verdeling van posities in de samenleving bv. pensioensysteem. Tot op heden blijft de disengagementtheorie kritiek krijgen omdat ze de 'verwerping' van oudere personen uit de samenleving of hun marginalisatie natuurlijk maakt (Schoenmaekers & Breda, 2004).

Naast de disengagementtheorie ontstond de **activiteitstheorie (1953)**. Volgens Schoenmaekers en Breda (2004) maak je bij deze theorie een succesvolle veroudering door wanneer men een hoog niveau van engagementen behoudt: men moet het verlies van bepaalde vroegere sociale rollen compenseren door de versterking van andere rollen of door zich te richten op nieuwe rollen. Door deze engagementen verhoog je je zelfbeeld en zo ook je persoonlijke tevredenheid. Elementen die gepaard gaan met ouderdom worden beschouwd als natuurlijk. Deze theorie wordt door critici gezien als onrealistisch en idealistisch en zou niet voldoen aan de behoeften van ouderen inzake participatie aan activiteiten.

Bij deze theorieën gaat men er van uit dat de veroudering begint na de pensionering, dus wanneer men niet meer werkt. Deze theorieën worden bekritiseerd omdat ze de manier waarop de samenleving ouderen degradeert, goedkeurt en daarmee het status-quo legitimeert. Gecombineerd en van hun universele geldigheid ontdaan, leveren die eerste verouderingstheorieën echter wel het voordeel op dat ze aantonen hoe verschillende verouderingsprocessen kunnen verlopen of hoe een oudere verschillende fasen kan doorlopen. Sommige onderzoekers menen dat de sociale integratie

tijdens het verouderen steeds evolueert in een dubbele beweging van engagement en disengagement (Schoenmaekers & Breda, 2004).

Een andere belangrijke kritiek is dat de individuele persoonlijkheid wordt genegeerd, terwijl de relatie tussen activiteitsgraad en levensvoldoening mee wordt bepaald door het persoonlijkheidstype. (Schoenmaekers & Breda, 2004)

De **continuïteitstheorie** neemt aan dat een individu zich niet zozeer zal aanpassen aan het rolverlies bij de pensionering door het aannemen van nieuwe rollen, zoals de activiteitstheorie, maar wel dat het individu zal trachten meer tijd te besteden aan rollen die reeds voor de pensionering werden uitgeoefend. Het verlies van de werkrol door de pensionering kan dan energie opleveren om het niveau van engagement in een andere rol te verhogen. (Van Houtte, 1995)

De **ontwikkelingstheorie** benadrukt de psychologische of de persoonlijkheidsaspecten van het ouder worden. Geslaagd ouder worden, wordt bekeken als het resultaat van een geslaagd levenslang ontwikkelingsproces. Dit wil zeggen, men kijkt naar ouderen in het kader van een levenslange ontwikkeling, of een hele levensloop. Ouder worden wordt hierbij logischerwijze beschouwd als een dynamisch proces. (Vanspringel, 2004)

Eén van de grondslagen van deze theorie is dat alle personen, zowel jong als oud, fundamenteel van elkaar verschillen en er elk een eigen persoonlijkheid en levensstijl op nahouden. (Estes, 1979, p.8)

De **symbolisch interactionistische visie** op ouder worden, legt vooral de nadruk op de context en het interactieproces met personen en omgeving (Blumer, 1986). Vanzelfsprekend staat hierbij het dynamisch en het betekenisvol proces van sociale interactie centraal. In dit perspectief leven we in een symbolische wereld waarin objecten sociaal gedetermineerd zijn doorheen interactie met anderen. Deze interactie met anderen betreft zowel specifieke personen of significante anderen als de gehele gemeenschap of cultuur. Het beeld dat anderen hierbij van onze persoon hebben, is belangrijk voor de perceptie van ons 'self'. Met het ouder worden, verwerft het individu nieuwe rollen en treedt hij/zij tevens in interactie met andere mensen. Deze veranderingen hebben dan op hun beurt een invloed op het reeds gevormde zelfbeeld van het individu. Hoe een persoon dan het verouderingsproces concreet zal ervaren, hangt verder voornamelijk af van de interactionele context en het interactieproces. (Blumer, 1986)

Het **deficitmodel** is een algemeen maatschappelijk kader waarbij ouder worden als een onomkeerbare achteruitgang wordt gezien. Hierbij wordt succesvol ouder worden als uniek aanzien (Verté, 2006).

Volgens de **theorie van de levensvoldoening**, een meer recente theorie, wordt men succesvol oud wanneer men zich gelukkig en tevreden voelt met zijn voorbije leven en met de actuele levenssituatie (Schoenmaker & Breda, 2004).



## 2.2 Leeftijd

Leeftijd is één van de eerste dingen die je opmerkt bij anderen, het bepaalt hoe je praat tegen de persoon. Het is ook één van de eerste en belangrijkste cognitieve attributies die kinderen ontwikkelen. Leeftijd is gerelateerd met bepaalde fysieke karakteristieken als grootte, verandering van lichaam, gezichtskenmerken (bv. rimpels) e.d. Hoe ouder men wordt hoe beter men leeftijdsverschillen kan evalueren (Nelson, 2002).

Je kan niet over ouderen spreken zonder het aspect leeftijd erbij te betrekken. Iedereen heeft het wel eens over oud worden, op pensioen gaan, grootouders... Maar vanaf welk moment is iemand oud?

Vele onderzoeken gebruiken verschillende leeftijdscategorieën en zijn dus niet altijd vergelijkbaar. Meestal wordt aangenomen dat men tot ouderen behoort vanaf de leeftijd van 65 jaar. Dit zijn de 'young old' (65 jaar tot 74 jaar). Vanaf 75 jaar tot 85 jaar zit men in de 'middle old' categorie. Ouderen ouder dan 85 jaar behoren tot de 'oldest old' groep (Verté, 2006).

In het dagelijks leven categoriseert men echter niet alleen 65plussers tot ouderen maar vaak ook mensen die jonger zijn (vanaf 50 jaar).

Als men over een bepaalde leeftijdscategorie spreekt moet men uiteraard oppassen voor veralgemeningen. Er zijn enorme verschillen tussen mensen van dezelfde leeftijd. Tussen 50 en 100 jaar oud zijn is een groot verschil. Iedereen wordt uniek oud. (Baars, 2006)

## 2.3 Arbeid

Baars spreekt in zijn boek 'Het nieuwe ouder worden' (2006) veelvuldig over ouderen en arbeid. Wanneer men een bepaalde leeftijd bereikt heeft kan men op pensioen gaan. Normaal gezien is dit op 65 jaar. Men heeft tegenwoordig allerhande regelingen om vroeger te kunnen stoppen met werken zoals bv. brugpensioen. Dit kan dan reeds van 58 jaar of zelfs jonger.

De betekenis van het pensioen wordt als negatief gezien omdat men niet meer werkt zegt Baars. Vroeger haalden weinig mensen hun pensioen, nu haalt men het doorgaans wel. Door de regelingen van brugpensioen ontstond de trend om op 50-55 jaar als oud gezien te worden en niet pas op 65 jaar.

In onze Westerse maatschappij is er meer segregatie dan in collectieve culturen. In het Westen neemt met aan dat ouderen rust hebben als ze op pensioen zijn en ze zijn dan niet meer nuttig (Nelson, 2002).

Een belangrijk aspect bij de arbeid van ouderen is dat er vele vooroordelen bestaan. Het is moeilijk als oudere om werk te vinden. Men gaat er vanuit dat de productiviteit afneemt als je ouder wordt. Uit onderzoek blijkt dat deze niet afneemt. Men kan zich bijscholen en heeft veel ervaring. Maar tegenwoordig vindt men het onnuttig om mensen vanaf 45 jaar nog bij te scholen. Er wordt niet geïnvesteerd in hun kwaliteiten waardoor ze verouderen, op een zijspoor komen en geen motivatie meer hebben. Hierdoor willen mensen vroeger op pensioen en denkt men dat oudere mensen niet willen werken. (Baars, 2006)

Je moet een bepaald aantal jaren werken om een goed pensioen op te bouwen. Doordat men vrij vroeg stopt met werken kan men soms geen goed pensioen opbouwen en leeft men in een ongunstig financieel klimaat. (Baars, 2006)

Waarom wordt betaalde arbeid belemmerd op basis van leeftijd? Bepaalde kwalificaties groeien bij het ouderen worden zoals inzicht, overzicht en leiding geven. In de toekomst is het nodig dat ouderen participeren in de samenleving. Er zal meer aandacht en wil van het beleid moeten komen maar ook ouderen zullen hiervoor moeten openstaan. Als je niet participeert zie je de zinloosheid en futilliteit van het eigen voortbestaan, met depressies als gevolg. (Baars, 2006)

In onze maatschappij is er een overbenadrukking van productiviteit en activisme met een negatief en passief beeld van ouderen als gevolg... (Baars, 2006)

Volgens Baars gaan jongeren door het negatieve beeld de eigen toekomst stigmatiseren. Zelfs ouderen die over ouderen spreken doen dit. Ze zijn slachtoffer van de veroudering en moeten leren omgaan met het ouder worden. (Baars, 2006)

## 2.4 Idealisering van het jong-zijn

Baars (2006) spreekt veelvuldig over het oud worden in de huidige maatschappij. Ondanks het steeds langer leven is er een versnelde maatschappelijke veroudering. Er is een éénzijdige oriëntatie op het jong blijven ter compensatie van het slechte beeld.

Volgens Baars zijn er 2 theorieën over ouderen. Ofwel trekt men zich terug ofwel blijf je juist actief. In de jaren '50 moesten ouderen zich aanpassen aan de plaats die de samenleving hen geeft. Nu echter willen we steeds vroeger stoppen met werken en veel activiteiten doen. Ouderen moeten blijven functioneren zoals jongeren.

Baars spreekt over een **anti-verouderingscultuur** die een toekomst die lang en gezond is wilt bereiken. Deze is mede gegroeid door de medische vorderingen. Men wil de illusie van onkwetsbaarheid verkopen bv. terreinwagen. Ouderen zijn koopkrachtig en de consumptiemarkt verzekert dat ze 'jong' zijn. Op de arbeidsmarkt echter worden ze bestempeld als 'oud'.

Volgens Baars wordt **het jong-zijn geïdealiseerd** zodat je ertegen opziet om oud te worden. De kwaliteiten van ouderen krijgen te weinig aandacht. Als je niet voldoet aan de jeugdigenorm is er een snelle veroudering. Men heeft angst om oud te worden, zelfs jongeren moeten al oppassen als er een rimpeltje te zien zou zijn... Er wordt weinig nagedacht over de waarden van het ouder worden, ondanks het groeiend aantal ouderen. Ouderen kunnen met hun ervaring nadenken over belangrijke problemen en hebben hier ook tijd genoeg voor om er rustig en goed over na te denken. Zo kunnen er belangrijke ontwikkelingen gebeuren. Ouderen weten wat echt van belang is, dit verschilt van oppervlakkigheid.

In 'Het nieuwe ouder worden' vermeldt Baars (2006) dat veroudering wordt omschreven als 'een toenemende kans op overlijden'. Door het consumeren van bepaalde middelen kan men het proces vertragen en langer leven. Men heeft het verlangen om aan de veroudering en de dood te ontsnappen door verjonging, onsterfelijkheid of wedergeboorte, dit is van alle tijden.

## 2.5 Vooroordelen en discriminatie van ouderen

Uit een onderzoek door het voormalige CBGS (Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudie) (Dooghe, Vanden Boer & Vanderleyden) in 1990 over beeldvorming over bejaarden stelde men vast dat er in de samenleving nog steeds een aantal vooroordelen bestaan waardoor het oud worden een negatieve bijklank krijgt. Dergelijk deficitmodel gaat uit van een continue neergang, lichamenlijk en geestelijk. Oudere mensen geloven vaak wat er over hen gezegd wordt. Heerst in de samenleving de overtuiging dat oudere mensen nutteloos zijn, dan voelen vele oudere mensen zich inderdaad nutteloos. Het beeld zou stilaan wat positiever worden.

Uit ander onderzoek van Marcoen (1993) blijkt dat het beeld wat positiever wordt, maar dat het dieperliggend beeld toch vrij negatief blijft.

**Ageism** (discriminatie en vooroordelen op grond van leeftijd) is een fenomeen dat internationaal onderzocht wordt. Er zijn 3 niveaus van ageism: microniveau (interpersoonlijk), mesoniveau (bv. verzekering weigert) en macroniveau (hoger niveau, bv. geen toegang tot bepaalde diensten)(De bruyn, Schoenmaekers & Van Geel, 2003).

Ageism wordt vaak vergeten als vorm van discriminatie. Er zijn geen groepen die tegen ouderen gekant zijn maar de negatieve gevoelens worden wel geaccepteerd. Het zit impliciet (onbewust) in iedereen zijn gedachten/gedragingen...Expliciet is de discriminatie minder negatief dan impliciet. (Nelson, 2002)

De **IAT** (Implicit Association Test) maakt duidelijk dat ook bij oudere deelnemers er meer negatieve impliciete attitudes zijn ten opzichte van ouderen. Zij staan positiever ten aanzien van jong zijn. Het blijkt dat hoe hoger de zelfwaardering van de ouderen hoe slechter het beeld over het ouder zijn en hoe meer men jong prefereert. (Nelson, 2002)

Bij een test liet men evenveel positieve als negatieve karaktertrekken van ouderen op het computerscherm verschijnen. Je moest eerst bewust zeggen of je het aan een oudere of een jongere zou toeschrijven. Hierna moest je zoveel mogelijk trekken dat je nog wist opsommen. Onbewust onthield men meer negatieve trekken als het over ouderen was. (Nelson, 2002)

**Kogan** ontwikkelde in 1961 een belangrijke vragenlijst om attitudes tegenover ouderen te meten. Hierbij heeft men 34 stellingen, waarbij 17 verschillende die elk in een positieve én negatieve zin worden gesteld met behulp van de Likertschaal (1 helemaal niet akkoord tot 6 helemaal akkoord). Reeds vele auteurs, zoals Hilt (1997) beschreven deze schaal kritisch met de positieve en negatieve punten. In 1990 ontwikkelde **Fraboni** een nieuwe schaal met 29 stellingen, met een Likertschaal (1-4 helemaal niet akkoord tot helemaal akkoord).

Reeds vanaf een leeftijd van 6 jaar kunnen kinderen stereotiepen rapporteren. Ook door observatie van fysieke achteruitgang kunnen stereotiepen ontstaan of bevestigd worden. Stereotiepen worden onbewust aan kinderen overgebracht, in sprookjes bv. heks is oud, door media,...Kinderen vragen zich niet af of het fout is wat ze voorgeschoteld krijgen, want ouderen behoren niet tot de in-group (zie verder). Eens ze een beeld hebben over ouderen en ze in contact komen met hun, wordt dit beeld vaak bevestigd omdat je het al dacht. (Nelson, 2002).

Als je stereotiepen gevormd hebt, zullen deze moeilijk terug veranderen zelfs als je tegenstrijdige informatie krijgt. Deze informatie zie je dan als uitzondering en je verandert je beeld niet... Als de stereotiepen nog niet goed ontwikkeld zijn kan inconsistente informatie wel invloed hebben. Jongere kinderen gaan heel vaak mensen in bepaalde leeftijdsgroepen categoriseren, dit mindert naarmate ze wat ouder worden. (Nelson, 2002)

Jongeren hebben verschillende gevoelens (vooroordelen), gedachten en kennis (stereotiepen) en gedragingen (discriminatie) ten aanzien van ouderen. Zelfs vanaf een leeftijd van 4 jaar wordt oud als negatiever gezien dan jong. Stereotiep denken jongeren dat ouderen fysiek minder aantrekkelijk zijn, ziek zijn en doodgaan. De sociale kwaliteiten vinden kinderen positiever bij ouderen. (Nelson, 2002)

Zijn er meer negatieve gevoelens bij de jongste jongeren? Bepaalde onderzoeken bevestigen dit, maar andere spreken dit dan weer tegen. Normaal worden stereotiepen feller als men ouder wordt. Als je ouder wordt kijk je misschien realistischer naar ouder worden en kan je de complexiteit van het ouder worden beter begrijpen...Tijdens de adolescentie worden de stereotiepen ook meer complex, verschillend en meer gearticuleerd. (Nelson, 2002)

In een gezin waar veel intergenerationele steun belangrijk is, zal er een positiever beeld zijn van ouderen. De sociaal-economische status van het gezin blijkt ook een invloed te hebben op resultaten van onderzoeken. De oudste ouderen worden als het meest negatief gezien. (Nelson, 2002)

In vele onderzoeken zijn er tegenstrijdige resultaten. Niet iedereen denkt bij ouderen aan dezelfde mensen, er zijn vele subgroepen. Vaak denkt men bij ouderen aan mannen, vrouwen worden vanaf jongere leeftijd als oud aanzien...Uit de meeste onderzoeken blijkt ook dat oude mannen als aantrekkelijker worden gezien dan oude vrouwen. (Nelson, 2002)

De **media** spelen ook een belangrijke rol bij het beeld over ouderen. De lichamelijke gebreken vallen steeds weer op als men een oudere op televisie toont (Elings & Moerbeek, 2005). Ouderen worden vaak komisch met stereotiepen in beeld gebracht of ongezond en onaantrekkelijk. Hier is echter niet veel recent onderzoek over...(Nelson, 2002)

Volgens onderzoek van Slijkhuis (2005) vindt 50% van de vijftigplussers dat ze niet realistisch in beeld worden gebracht. Zij willen meer ouderen in beeld. Slechts 8% komt in beeld, terwijl ze 20% van de samenleving vormen. Ouderen komen dus te weinig op tv en vooral dan oudere vrouwen. Vrouwen ouder dan 70 jaar zie je zelden nog op tv... De media stimuleert ageism door clichés en stereotypering. Er is een gebrek aan kennis over ouderen en het ouder worden doordat men onvoldoende contact heeft met de ouderen. Men haalt hier aan dat men achtergrondmateriaal en handvaten kan bieden voor omroepen om ouderen beter in beeld te brengen. Zo kan men van bovenuit proberen het beeld over ouderen te veranderen. (Slijkhuis, 2005)

Ook in de literatuur (tekeningen, foto's, verhalen) vindt men vaker negatieve elementen over ouderen als triest, eenzaam. Ook hier is de relatie literatuur-attitudes over ouderen nog niet onderzocht. (Nelson, 2002)

Cuddy, Norton en Fiske (2005) hebben het over de **in- en out-group**. Een in-group is een groep waartoe je zelf behoort ('wij'), die bevat warmte en competentie. Een out-group bevat deze 2 componenten (warmte en competentie) nooit tegelijk, maar één van de twee scoort hoog ('zij'). Een groep heeft meer kans op stereotiepen als het hoog scoort op één term (bv. warm), en op de andere laag scoort (bv. incompetent). Ouderen benoemt men dus als warm en incompetent. Als jongeren iets vergeten ligt dat bv. aan geen aandacht, vergeet een oudere iets dan is dit te wijten aan incompetentie. Als je een hoge status hebt, heb je een hogere competentie, wat wordt geassocieerd met 'koud'. Ouderen hebben een lage status en worden dus als warm aanzien. Elke combinatie van warm en competent scoort op z'n minst voor één emotie (afgunst, medelijden, bewondering en minachting) hoog.

Uit onderzoek blijkt dat als je als warm en incompetent wordt aanzien, dit medelijden opwekt. De studenten voelden dus het meest 'medelijden' tegenover ouderen. Ook bewondering associeerden ze vrij vaak met ouderen. Door te spreken tegen ouderen met medelijden en bewondering creëer je een soort van idee dat ouderen hulpeloos zijn.

Dit is gevaarlijk (self-fulfilling prophecy) want als ouderen deze idee overnemen, kan dit hun onafhankelijkheid verminderen (Cuddy et al., 2005).

Als we de stereotiepen willen veranderen, door bv. een oudere man die competent is, zou dit dan een negatief effect hebben op de warmte van de meneer? (Cuddy et al., 2005). Hoe hoger de incompetentie van een oude man, hoe warmer men die man zal zien. Als groepsleden de stereotiepen over zichzelf gaan bevestigen zal men die leden liever hebben. De wereld moet ordelijk en voorspelbaar zijn en als de leden de sociale structuren bevestigen heeft men die leden graag. We hebben immers de nood om het gedrag te kunnen voorspellen van diegenen rondom ons. Als de stereotiepen zouden veranderen, en ouderen als competent worden aanzien zullen ze ook als minder warm aanzien worden. Dit is gebeurd bij groepen als vrouwen en zwarte Amerikanen. Als in de toekomst ouderen als meer competent worden aanzien, zou er ook de trend kunnen zijn dat ze als minder warm aanzien worden. (Cuddy et al., 2005)

Uit ander onderzoek (Cuddy, Fiske & Glick, 2004) heeft men ook geconcludeerd dat ouderen, zijnde warm en incompetent, door hun warmte meer kans hebben op hulp, maar dat competentie negatief gecorreleerd is met sociale uitsluiting. Dus incompetentie betekent meer sociale uitsluiting, zoals op medisch vlak, geestelijke gezondheid en communicatie rond het levenseinde. Dokters zijn minder respectvol, geëngageerd en steunend tegenover ouderen (Greene, Adelman, Charon & Friedmann, 1989).

Volgens Nelson zijn de gedachten over out-groups simpeler en extremer dan over in-groups. Stereotiepen zijn er om te oordelen en helpen ons met info bij interactie met anderen. Op die manier bevestigen we stereotiepen door ons gedrag. We gaan bv. praten tegen ouderen zoals tegen een baby omdat we ze incompetent vinden. Je kan ouderen zien als in-group (familie) of out-group (als andere ouderen). Door onderlinge afhankelijkheid tussen de groepen te creëren kunnen de stereotiepen verminderen. (Nelson, 2002)

## 2.6 Oud worden

Ons leven wordt beïnvloed door de mensen die voor ons hebben geleefd, die met ons leven en die na ons zullen leven (intermenselijke conditie).

Ouder worden is niet alleen biologisch, maar er zijn ook psychologische kwetsuren. Hoe ouder je wordt hoe meer kans om de belangrijke mensen rondom je te verliezen. Er is de dementie of andere ellende, de onbeheersbaarheid van het leven, chronische ziekten...Het lijden zorgt voor wanhoop, wat wij vaak zien als depressie. Het oud worden wordt sterk gelinkt aan de dood. Iedereen wil oud worden, anders sterf je jong. (Nelson, 2002)

Uit onderzoek van Adams-Price in 1998 blijkt dat er een verschil is tussen de kijk op ouder worden van jongeren en ouderen. Als jongeren ouder worden (aging) hebben ze meer positieve ervaringen, maar staan ze toch negatief tegenover het ouder worden. Ouderen daarentegen staan positiever ten opzichte van aging maar hebben meer negatieve ervaringen. Jongeren duiden meer belangrijke gebeurtenissen aan bij het ouder worden. Ouderen daarentegen vonden dagelijkse gebeurtenissen waarvan men geniet belangrijk in het proces van ouder worden.

Vele ouderen zijn geïsoleerd omdat ze samengebracht worden in speciale omgevingen. Hoe moet er omgegaan worden met zorg voor ouderen? Je mag niemand iets aandoen wat je zelf niet zou willen. Men mag hen zo min mogelijk afhankelijk maken. Best neemt men niet meer verantwoordelijkheid over dan nodig maar men maakt hier vaak misbruik van. (Baars, 2006)

In de toekomst zijn er verschillende vragen waarover zal moeten nagedacht worden, zoals hoe omgaan met dementie. Het is de kunst van het ouder worden om problemen niet te ontkennen, niet vast te houden aan levenswijzen die niet passen bij je veranderde situatie, maar je ook te onttrekken aan de ingetorgende beelden en vooroordelen en zoveel mogelijk je leven te blijven leiden. Dramatisch negatieve beelden zijn onnodig belastend voor de huidige en toekomstige ouderen ten opzichte van 'jong blijven' als ideaal. (Baars, 2006)

Oud worden is tegenwoordig niet meer natuurlijk maar een sociaal probleem. Als je heel je leven negatieve gedachten hebt over ouderen en je wordt zelf oud zul je de andere ouderen zo lang mogelijk niet als in-group willen zien. Je stelt dit uit tot dit steeds minder mogelijk is. Als oudere heb je dus vaak zelf een negatief beeld van je in-group. Dit is een mentale buffer die je beschermt en zo ook je zelfwaardering voldoende hoog houdt. (Nelson, 2002)

Er zijn 4 veranderingen gebeurd in de sociale structuur volgens Nelson. De eerste betreft de betere gezondheid en het langere leven waardoor je een langere tijd geen job meer uitoefent. De technologische vernieuwingen zijn niet altijd makkelijk te volgen voor ouderen, ze zijn hier niet voor getraind. Als derde is er de urbanisatie waarbij jongeren verder weg wonen van thuis en hun grootouders minder vaak zien. Ten vierde is er door betere opvoeding/scholing een grotere geletterde meerderheid. Zo is er een eliminatie van ouderen hun positie door kennis en wijsheid. (Nelson, 2002)

## 2.7 Intergenerationeel contact

Om een positief beeld over ouderen te hebben kan het helpen dat jongeren voldoende met ouderen in contact te komen. In 1984 vonden Dooghe en Vanderleyden uit onderzoek dat contact met kinderen/kleinkinderen zeer belangrijk is doordat ouderen veel mensen verliezen wat diepe sporen nalaat.

Er is sinds de jaren '90 een daling te merken van ouderen die inwonen bij de kinderen (Lodewijckx & Jacobs, 2002). Uit onderzoek van Cromphout (1993) blijkt het belang voor ouderen van intergenerationeel contact. Bejaarde weduwen kunnen meestal terugvallen op een familiaal netwerk dat klaarstaat voor hen, zowel op instrumenteel als op affectief-emotioneel vlak. De contacten zijn talrijk en worden meestal als aangenaam en goed ervaren. Er is een soort van reciprociteit, de ouders zorgen voor de kinderen en later zorgen de kinderen op hun beurt voor de ouders.

Zoals reeds gezegd benadrukt Nelson (2002) ook het feit dat jongeren steeds verder weg wonen van hun grootouders en er daardoor minder contact mee hebben.

De meeste kinderen leren van hun grootouders over ouderen. Zij kunnen hierbij een belangrijke rol spelen door middel van sociaal leren (Nelson, 2002).

Uit onderzoek in 1998 (Lichtenstein) bij jonge adolescenten blijkt dat zij specifieke ziektes en omstandigheden associëren met oude leeftijd. De jongeren moesten tekeningen maken over hoe ouderen voor hen lijken te zijn. De tekeningen werden ingedeeld in positief, neutraal en negatief. Men concludeerde dat er veel heterogeniteit was in de perceptie van de kinderen; zij zouden dus geen vast beeld hebben. Wel stelden ze vast dat als men de persoon die men tekende kende, het beeld veel positiever was! Hieruit kan men besluiten dat intergenerationele activiteiten belangrijk zijn voor een positief beeld van ouderen en men door dit contact meer begrip heeft voor ouderen. Ook Schwartz en Simmons (2001) kwamen tot de conclusie dat intergenerationeel contact de stereotypen tegenover ouderen kunnen doen verminderen. Hieruit bleek dat tussen de ervaring van het contact met ouderen (en niet de hoeveelheid contact) en het beeld over ouderen een verband was. Hoe positiever het contact wordt ervaren, hoe beter hun houding ten opzichte van ouderen.

De discriminatie ten opzichte van ouderen én de generatietegenstellingen zijn verscherpt als gevolg van het **'kostenscenario van de ouderen'**. Men heeft echter nu ook de mogelijkheid te besparen en bezuinigen op ouderen. Maar reeds een vierde van de ouderen leeft op de rand van de armoede... (Braam, 2004)

Met het oog op de toenemende vergrijzing laait de discussie over de kosten op. De jongeren van nu zullen langer moeten werken en meer moeten afstaan om de pensioenen van alle ouderen te betalen...Dit punt wordt vaak aangehaald als het gaat over ouderen. Langs één kant is het logisch dat jongeren hiervoor betalen, zij zullen later ook een pensioen krijgen. Maar sommigen vinden niet dat ze moeten betalen om de ouderen volop te laten genieten van hun oude dag...(Hofland, 2004). De solidariteit op dit vlak blijkt dus niet altijd evident te zijn.

Er zou ook solidariteit moeten zijn zonder dat men er iets voor terugkrijgt, zegt De Lange (2005). Jongeren hebben morele verplichtingen om ouderen te helpen. Ouderen moeten echter ook als gaande generatie de jongeren, als komende generatie, vormen. Het is de taak van de overheid te zorgen voor de samenhang tussen jong en oud via solidariteit. (De Lange, 2005)

Er is weinig solidariteit, jongeren willen enerzijds niet betalen voor ouderen, rijke ouderen anderzijds zijn weinig solidair met armere ouderen...Als jongere moet men misschien wat vaker nadenken wie er later voor hun oude dag zal zorgen. Men is nu angstig dat de jongeren van nu de zorg voor de ouderen niet accepteren maar later worden ze zelf oud. (Braam, 2004)

Ook Nelson (2002) benadrukt dat het raar is dat jongeren, die zelf oud zullen worden, zulke vooroordelen hebben over ouderen. Volgens hem is een belangrijke reden hiervoor dat men hun eigen gedachten en gevoelens over **sterfelijkheid** zien als ze denken aan oudere mensen. Ouderen zijn de meest bedreigde herinnering voor jongeren aan de onvermijdelijke sterfelijkheid zegt Nelson. Door contact met hen te vermijden word je er niet mee geconfronteerd. Zo gaat men plaatsen waar ouderen komen vermijden, hen uit de arbeid houden e.d. (Nelson, 2002). Jongeren kunnen ook psychologische afstand nemen door ouderen anders te gaan zien dan zichzelf. Jongeren willen anders zijn dan ouderen, hebben andere attitudes, interesses en persoonlijke gedragingen. Als we mensen zouden kunnen doen omgaan met de angst voor ouderen dan zou men minder negatief staan tegenover ouderen zegt Nelson. Mensen doen bewust worden van hun angsten zou al een minder bedreigde toestand teweeg brengen. Door te onderwijzen over ouderen en oud worden, of door ouderen te helpen of meer contact te hebben kan deze angst weggaan.

Niet alle onderzoeken bevestigen dat door meer contact met ouderen het beeld ook positiever wordt. Als men meer educatief gericht de kennis over ouderen gaat verspreiden, gecombineerd met intergenerationeel contact, heeft het wel effect. (Nelson, 2002)

Zijn de stereotiepe gedachten over ouderen alleen een Westers probleem? Of is dit ook in andere culturen?

Nelson (2002) haalt de verschillen tussen de Westerse en collectieve culturen aan. Volgens hem heersen er in bepaalde culturen andere waarden voor ouderen zoals meer respect. Dit is zo in collectieve culturen waar ouderen meer betrokken zijn en men er een positiever beeld van heeft. In de Westerse cultuur is er meer segregatie. Na het pensioen kan men rusten en is men niet meer nuttig...

Cuddy et al. (2005) hebben echter uit onderzoek kunnen vaststellen dat ook in andere (collectieve) culturen er stereotiepen zijn waarbij ouderen als warm en incompetent worden aanzien en een lage status zouden hebben.



## **2.8 Besluit**

Uit bovenstaande literatuur kan je verschillende conclusies trekken.

Door de toenemende groei van het aantal ouderen in onze samenleving groeit ook de interesse om de verschillende gevolgen hiervan te bestuderen. De resultaten van het onderzoek over beeldvorming spreken elkaar echter vaak tegen. Volgens sommigen is er steeds meer discriminatie en uit ander onderzoek blijkt dat het beeld van jongeren juist wat positiever aan het worden is... Ouderen worden negatief afgeschilderd als het op arbeid aankomt. Het jong-zijn wordt systematisch geïdealiseerd door onze maatschappij zoals bv. de media. Hoe beïnvloeden deze factoren het beeld van jongeren tussen 12 en 18 jaar?

Door mijn onderzoek hoop ik wat meer duidelijkheid te brengen over het beeld van jongeren over ouderen vandaag de dag. Er zal worden nagegaan of er werkelijk een verschil is in beeldvorming over ouderen tussen de jongste jongeren en zij die wat ouder zijn. Ook het verschil in nationaliteit (cultuur) zal worden gelinkt aan het beeld dat zij hebben om zo te kunnen vaststellen of er verschil is wat betreft beeldvorming over ouderen. Uit de literatuur blijkt het belang van intergenerationeel contact, blijkt dit ook uit onderstaand onderzoek?

## **3. Onderzoeksopzet**

### **3.1 Onderzoeksvraag**

De onderzoeksvraag is duidelijk in één zin te vatten. Wat is het beeld van (Brusselse) jongeren tussen 12 en 18 jaar over ouderen (ouder dan 55 jaar). Dit onderzoek voerde ik uit op vraag van en in samenwerking met CGGZ-Oost (Centrum voor Geestelijke Gezondheidszorg) in Brussel. Zij veronderstelden dat het beeld over ouderen vrij negatief zou zijn. Met dit onderzoek gaan we na of deze gedachte ook wetenschappelijk te bewijzen valt.

In overleg met CGGZ en prof. Verté werden de leeftijden vastgelegd. Voor de jongeren kozen we de leeftijd van 12 tot 18 jaar gekozen, wat ongeveer overeen komt met jongeren op de middelbare scholen. De leeftijd van ouderen was moeilijker te bepalen. We besloten dat men in dit onderzoek vanaf 55 jaar als oudere wordt beschouwd.

### **3.2 Methode**

#### **3.2.1 Proefpersonen**

De proefpersonen waren allemaal leerlingen tussen 12 en 18 jaar. Ze zaten in acht verschillende secundaire scholen (zie bijlage 2), algemeen (ASO), technisch (TSO), beroeps (BSO), kunst- (KSO) en buitengewoon onderwijs (BuSO). Al deze scholen waren gevestigd in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. In totaal werden er 367 vragenlijsten afgenomen waarvan er 347 goed ingevulde vragenlijsten overbleven.

#### **3.2.2 Onderzoeksmateriaal**

In het onderzoek werd gebruik gemaakt van een gestructureerde vragenlijst (zie bijlage 3). Deze vragenlijst is opgesteld aan de hand van bovenstaande literatuur samengenomen met bestaande schalen. De Kogan Scale (1961) en de schaal van Fraboni (1991) werden bekeken en aangepast aan de noden van dit onderzoek.

Het ging om een vragenlijst in 2 delen met voornamelijk gesloten antwoordcategorieën.

Het eerste deel:

a) Een aantal demografische gegevens werden bevraagd zoals geslacht, leeftijd, woonplaats, nationaliteit (van de persoon zelf en van de ouders) en onderwijsniveau. Door middel van deze parameters wilden we verschillen nagaan tussen vrouw/man, jong/oud, nationaliteit en onderwijsniveau. Na deze parameters werd gevraagd naar het aantal (over)grootouders, telkens mannelijk en vrouwelijk gesteld (opa, oma), die nog in leven zijn van de persoon in kwestie. Hierna vroeg men hoe vaak zij hun (over)grootouders zien. Hier kon er geantwoord worden met acht verschillende antwoordkeuzes nl. elke dag, meerder keren per week, één keer per week, meerdere keren per maand, één keer per maand, meerdere keren per jaar, één keer per jaar en nooit. Zo konden we duidelijk nagaan hoe vaak jongeren hun (over)grootouders gemiddeld zien en of dit een invloed had op het beeld over ouderen.

b) In vraag 10 werd gevraagd hoe vaak men in het algemeen in contact komt met ouderen én hoe vaak men in een rusthuis komt. We zouden kunnen vaststellen dat contact met ouderen een invloed heeft op het beeld (Schwartz & Simmons, 2001). Door jongeren vaker in contact te laten komen met ouderen, zou men dan ook kunnen proberen het beeld te veranderen.

c) Vraag 11 ging expliciet na hoe de jongeren het contact met ouderen ervaren. Er waren 5 antwoordmogelijkheden (uiterst negatief, eerder negatief, noch negatief/noch positief, eerder positief en uiterst positief). Aan de vorige vraag gelinkt, werd dan de vraag gesteld of men meer contact zou willen met ouderen of niet. Op die manier zouden we kunnen zien of dat, zoals onderzoek reeds had uitgewezen, als je het contact met ouderen als iets positiefs ervoer, je beeld over ouderen ook positiever was?

In het tweede deel werden vragen gesteld over ouderen in het algemeen, om het beeld van de jongeren over ouderen na te gaan.

a) Vraag 13 gaf een heleboel kenmerken over ouderen. Men kon antwoorden met de schalen nee, soms en ja. Hieruit zouden we kunnen besluiten hoe de jongeren vinden dat ouderen er fysiek en mentaal aan toe zijn en welke karaktertrekken ze hen toemeten.

b) Vraag 14, 15 en 16 ging verschillende aspecten na over ouderen door middel van een aantal stellingen. Men kon antwoorden met schalen helemaal niet akkoord, niet akkoord, akkoord of helemaal akkoord. Er werd bewust niet voor de antwoordmogelijkheid 'noch akkoord/noch niet akkoord' gekozen om de jongeren te dwingen hun mening te geven. Omdat vele jongeren kruisjes plaatsten tussen niet akkoord/akkoord, is bij de analyse de antwoordkeuze 'noch niet akkoord/noch akkoord' toegevoegd. Bij vraag 14 werd er gepeild naar discriminatie van ouderen, oud willen worden, houding ten opzichte van ouderen en het verschil jong/oud. Vraag 15 vroeg naar zowel fysieke, cognitieve als emotionele componenten, seksualiteit, geloof en afhankelijkheid. In vraag 16 peilde men hoe jongeren kijken naar arbeid en ouderen. Moeten ouderen langer werken, hoe zit het met het betalen van het pensioen én zijn ouderen capabel om te werken...

c) De laatste 2 vragen waren identiek, alleen de leeftijdscategorie verschilde. Vraag 17 ging over ouderen tussen 55 en 70 jaar, vraag 18 over 70- plussers. Zo zouden we kunnen nagaan of er een verschil is tussen deze categorieën. Op die manier probeerden we veralgemeningen tegen te houden over alle 55-plussers, want het is een grote groep die niet zomaar over dezelfde boeg mag gegooid worden. Er werd gepeild naar zowel fysieke als mentale aspecten.

De resultaten van het thesisonderzoek 'beeldvorming van ouderen over ouderen' (Fret, 2007) werden vergeleken met het beeld van jongeren over ouderen in dit onderzoek. Stellingen over ouderen en arbeid, en over ouderen zelf toetsten we aan de antwoorden van jongeren op dezelfde vragen.

### 3.2.3 Procedure

De scholen in Brussel werden willekeurig uitgekozen. We hielden rekening met het onderwijsniveau om een zo representatief mogelijk deel van 'de' jongeren te ondervragen. Elk onderwijsniveau kwam aan bod.

Waar het kon, was ik aanwezig bij het afnemen van de vragenlijst, om zo misverstanden bij het invullen te voorkomen. Zo kon bij taalproblemen (Frans als moedertaal) en onduidelijkheden geholpen worden. Het niveau van het Nederlands in de Brusselse scholen lag soms zeer laag waardoor het invullen van de vragenlijst een heel lesuur kon innemen, in plaats van 15 à 20 minuten.

Alvorens de vragenlijst voor te leggen aan de leerlingen werd het doel duidelijk gemaakt en benadrukt dat het ging over ouderen vanaf 55 jaar (en niet pas vanaf 70-80 jaar). De vragenlijst diende men waarheidsgetrouw in te vullen en de anonimiteit werd gewaarborgd.

### 3.3 Betrouwbaarheid

Vermits we gebruik maakten van een niet-gestandaardiseerde vragenlijst, is het belangrijk de betrouwbaarheid na te gaan alvorens de gegevens verder te interpreteren. Aangezien er een goede tot zeer goede interne consistentie bleek te zijn, hetgeen een hoge correlatie tussen de items onderling aangeeft, kozen we om schalen op te stellen waarbij de scores per item werden opgeteld.

We voerden factoranalyse uit op de variabelen van vraag 13, waar de beeldvorming omtrent ouderen nagegaan werd aan de hand van een hele reeks kenmerken. In eerste instantie zijn vier factoren gevonden met eigenwaarden groter of gelijk aan 1.00. Orthogonale rotatie van de factoren leverde de factorstructuur op (zie bijlage 4) met een eerste factor die 22% verklaarde, de tweede factor 10% en de derde 7%.

Hieruit kunnen we concluderen dat slecht te been, kwetsbaar (lichamelijk), slecht horend, grijs haar, wandelstok, rimpels, gezond, fit en ziek één subschaal vormen nl. beeld fysiek. Deze schaal spreekt over de achteruitgang van ouderen op fysiek vlak.

Als tweede subschaal krijgen we goed met kinderen omgaan, lief, saai, blij, opgewekt, warm, enthousiast en optimistisch, gaande over karaktertrekken.

Dement, zielig, eenzaam, depressief en geheugenverlies zijn vormen de 3<sup>e</sup> subschaal, nl. de mentale achteruitgang van ouderen.

Scoort men hoog op deze schalen, dan heeft men een negatief beeld over de mentale/fysieke achteruitgang en de karakteriële toestand van ouderen.

Vraag 17 en 18 peilde naar beeldvorming over respectievelijk 55- tot 70-jarigen en 70-plussers. Door middel van een factoranalyse (zie bijlage 5) stelden we de schaal negatieve beeldvorming op (ongezond, vaak ziek, eenzaam, gierig, vinden jeugd slecht, hebben geheugenverlies, kunnen technologische vernieuwingen niet volgen) voor beide leeftijdscategorieën. Heel wat variabelen vielen weg voor deze schaal, wat op voorhand te verwachten was. Er werd naar vele verschillende items over ouderen gepeild, zodoende later te kunnen nagaan welke variabelen er zich toe leenden tot één schaal gereduceerd te worden. De factor voor 55- tot 70-jarigen verklaarde 19.87%, die voor de 70-plussers 23.68%.

De variabelen die voor deze schalen werden gebruikt zijn afhankelijke variabelen aangezien het beeld tegenover 55- tot 70-jarigen het beeld over 70-plussers mee beïnvloedt.

Hoe hoger de score op elk van deze schalen, hoe negatiever het beeld over de ouderen van die bepaalde leeftijdscategorie.

Door de scores op deze schalen na te gaan kunnen we de beeldvorming over verschillende dimensies van het ouder worden nagaan. Op die manier kunnen ook verschillen tussen geslacht, leeftijd, onderwijsniveau, contact e.d. worden onderzocht.

Bij alle items is de itemtotaalcorrelatie groter dan .300. In tabel 1 en 2 worden de nieuwe Cronbach-Alpha waarden weergegeven. In het algemeen is er een goede tot zeer goede betrouwbaarheid.

Tabel 1: *Nieuwe Cronbach-Alpha waarden van de schalen binnen 'kenmerken van ouderen'*

Kenmerken Ouderen	Cronbach Alpha
Fysieke achteruitgang	.798
Mentale achteruitgang	.772
Karaktertrekken	.694

Tabel 2: *Nieuwe Cronbach-Alpha waarden van de schalen binnen beeldvorming ouderen*

	Cronbach Alpha	
	55- tot 70-jarige	70-plusser
Negatieve beeldvorming	.674	.717

Na het in beschouwing nemen van de betrouwbaarheid van de vragenlijst kan overgegaan worden tot de verwerking van de gegevens.

## **4. Resultaten**

In dit deel zullen eerst enkele demografische gegevens besproken worden die bekomen werden aan de hand van descriptieve statistiek. Vervolgens worden de frequenties bekeken van de vragen over ouderen en gaan we na of de variabelen geslacht, leeftijd, onderwijsniveau, contact met (over)grootouders en ouderen een invloed hebben op de beeldvorming omtrent ouderen.

### **4.1 Demografische gegevens**

#### **4.1.1 Geslacht**

De vragenlijst werd ingevuld door 347 studenten waarvan 152 jongens (44%) en 194 meisjes (56%).

#### **4.1.2 Leeftijd**

De leeftijd van alle leerlingen lag vast tussen 12 en 18 jaar. De gemiddelde leeftijd was 14.89 jaar oud. Om na te gaan of leeftijd een invloed heeft op de beeldvorming werd de steekproef later opgedeeld in de jongeren tot en met 15 jaar en de jongeren die 16 jaar zijn of ouder.

#### **4.1.3 Nationaliteit**

Alle leerlingen die werden ondervraagd zaten op Brusselse scholen. Dit brengt een hele waaier aan nationaliteiten met zich mee. Ongeveer een vierde (26%) van de leerlingen waren niet-Belg (zie bijlage 6). Als we kijken naar de nationaliteit van de ouders merken we dat ongeveer de helft (52%) van de ouders Belg zijn. Dat er zoveel verschillende nationaliteiten vertegenwoordigd waren kan op verschillende vlakken een invloed hebben. Er dient rekening mee gehouden te worden dat vele jongeren geen Nederlands als moedertaal hadden. Mits hulp en wat meer tijd lukte het wel om de vragenlijsten zorgvuldig te laten invullen. Het is mogelijk dat andere culturen een ander beeld hebben over oudere mensen. Ook het feit dat hun grootouders vaak in hun geboorteland of het geboorteland van de ouders wonen zou ervoor kunnen zorgen dat er weinig contact is tussen de kleinkinderen en hun (over)grootouders. Om de verschillen op dit vlak na te gaan werden de nationaliteiten opgedeeld in Belg en niet-Belg (idem voor de nationaliteit van de ouders).

#### **4.1.4 Woonplaats**

Alle leerlingen zaten op Brusselse scholen. De meerderheid woont dan ook in één van de 19 gemeenten van het Brussel. Zo'n 47% woont in Anderlecht, Sint-Jans-Molenbeek of Schaarbeek. Ongeveer een vierde (23 %) woont aan rand van Brussel of buiten Brussel.

#### 4.1.5 Onderwijsniveau

Om een representatieve steekproef te houden werden leerlingen van verschillende onderwijsniveaus gekozen. Procentueel komen de aantallen ongeveer overeen met de werkelijke leerlingen in het Brusselse Nederlandstalige onderwijs. Er is een oververtegenwoordiging van ASO-leerlingen en de TSO-leerlingen zijn wat ondervertegenwoordigd tegenover de werkelijke verdeling in de Brusselse scholen.

Tabel 3: *Vergelijking van de steekproef met het werkelijk aantal studenten per onderwijsniveau*

	N	% in steekproef	% in werkelijkheid (Brussel)
ASO (Algemeen Secundair Onderwijs)	217	62.9	55
TSO (Technisch Secundair Onderwijs)	37	10.7	18
BSO (Beroeps Secundair Onderwijs)	58	16.8	16
KSO (Kunst Secundair Onderwijs)	23	6.7	5
BuSO (Buitengewoon Sec. Onderwijs)	10	2.9	6
Totaal	345	100	100

#### 4.2 Grootouders

We merken dat de jongeren meer (over)grootmoeders hebben dan (over)grootvaders. Dit is een logisch gevolg van het feit dat vrouwen langer leven dan mannen. De meerderheid van de jongeren heeft één à twee oma's. Een vijfde heeft één of twee overgrootmoeders, slechts 5.3% heeft een overgrootvader.

Het aantal grootouders en overgrootouders werd opgeteld en in één variabele gegoten. Zo kan nagegaan worden of dit aantal een invloed heeft op het beeld over ouderen. Volgens deze resultaten blijkt dat het aantal (over)grootouders dat men heeft én de ervaring van het contact met ouderen elkaar niet beïnvloeden.

Door leerlingen met en zonder (over)grootouders (die nog in leven zijn) met elkaar te vergelijken kunnen we beter de verschillen in denkwijze opsporen. Door middel van de Kruskal-Wallis Test werd duidelijk dat er enkele verschillen waren (zie bijlage 7).

De leerlingen uit BSO, TSO en BuSO ( $n= 105$ ) hebben meer kans om minder (over)grootouders te hebben. Zo'n 65% van ASO- en KSO-leerlingen ( $n=240$ ) heeft meer dan twee (over)grootouders, tegenover 47% bij de andere onderwijsniveaus. Logischerwijs hebben leerlingen die geen (over)grootouders meer hebben minder contact met ouderen. Zesenvestig procent van hen heeft zelden of nooit contact met ouderen, ten opzichte van 12% bij diegenen die wel nog (over)grootouders hebben.

De studenten met (over)grootouders vinden ouderen blijer (63.1 %) dan leerlingen zonder of met slechts één (over)grootouder (37.5%).

Tabel 4: *Verskil tussen jongeren met of zonder (over)grootouders in beeld over ouderen (% gaat akkoord)*

Met/Zonder (over)grootouders	Met (%)	Zonder (%)
Depressief	9.5	25
Ouderen horen thuis in rusthuis	25	50
Sporten wel vaak	22	37

Studenten zonder (over)grootouders vinden ouderen vaker depressief dan zij die er wel nog hebben. Opmerkelijk meer vinden jongeren zonder (over)grootouders dat ouderen thuis horen in een rusthuis.

Meer dan de helft (54.5%) van de jongeren ziet hun grootouders minstens één keer per week. Toch een vijfde van alle jongeren ziet ze slechts één keer per jaar of nooit. De jongeren van wie de (over)grootouders reeds gestorven zijn worden hier ook meegeteld.

De gemiddelde score voor de achteruitgang van ouderen, mentaal gezien, ligt significant hoger ( $t(234)=-2.33$ ,  $p=.021$ ) voor zij die hun (over)grootouders maximum één keer per jaar of nooit zien ( $M=1.95$ ,  $SD=0.38$ ), dan bij hen die hun (over)grootouders minstens één keer per week zien ( $M=1.80$ ,  $SD=0.43$ ). Het beeld is dus negatiever voor hen die hun (over)grootouders minder vaak zien.

De gemiddelde score voor karakteristieken van ouderen ligt significant lager ( $t(229)=-2.73$ ,  $p=.007$ ) bij diegenen die hun (over)grootouders minstens één keer per week zien ( $M=1.59$ ,  $SD=0.38$ ) dan bij zij die hun (over)grootouders slechts één keer per jaar of minder zien ( $M=1.74$ ,  $SD=0.39$ ). Zij die hun (over)grootouders vaak zien hebben dus een positiever beeld over hun karaktertrekken van ouderen.

Leerlingen die hun (over)grootouders minstens één keer per week zien ( $M=3.02$ ,  $SD=0.59$ ) scoren significant lager ( $t(223)=-3.26$ ,  $p=.001$ ) op de negatieve beeldvorming van 70-plussers dan zij die hun (over)grootouders slechts één keer per jaar of minder zien ( $M=3.30$ ,  $SD=0.58$ ).

Een grote meerderheid (83%) van de jongeren wil later kleinkinderen en er ook op passen.

Het aantal keer dat je je grootouders ziet kan je houding tegenover ouderen beïnvloeden, net als het contact met ouderen in het algemeen en de kwaliteit van dit contact (zie bijlage 8). Deze variabelen kunnen we aan elkaar koppelen, als je je (over)grootouders vaak ziet heb je bijgevolg vaak contact met ouderen...



### 4.3 Contact met ouderen

Net niet de helft van de leerlingen (48%) zegt vaak tot zeer vaak contact te hebben met ouderen. Dit betekent dat ook de helft van de leerlingen slechts soms, zelden of zelfs nooit contact heeft met ouderen. Zo'n 17 studenten (5%) geven aan nooit contact te hebben, wat in een samenleving van vandaag toch opvallend is. Achttien procent komt wel eens in een rusthuis.

De meeste studenten (69%) zeggen dat ze het contact met ouderen als iets positiefs beschouwen. Toch zegt 27% hierover geen mening te hebben. We merken dat als je het contact met ouderen als iets positiefs beschouwd ( $M= 1.60$ ,  $SD= 0.38$ ) je significant lager scoort ( $t(287)=3.07$ ,  $p=.002$ ) op karakteristieken van ouderen dan zij die het contact als 'noch negatief/noch positief' ervaren ( $M= 1.75$ ,  $SD= 0.35$ ). Als het contact positief ervaren wordt, vind je de karaktertrekken dus positiever. Ongeveer de helft zegt wel meer contact te willen, de andere helft dat ze juist niet meer contact willen.

Verder onderzochten we de link tussen **veel contact** met ouderen en het beeld. Dit kan overeenkomen met het aantal grootouders dat je hebt, maar je kan ook buiten de familie met ouderen in contact komen. Met de non-parametrische Kruskal-Wallis Test vonden we enkele verschillen. Deze werden dan met de Mann-Whitney Test elk apart met elkaar vergeleken. We vergeleken hierbij de studenten die vaak tot zeer vaak contact hebben, met zij die soms, zelden of nooit contact hebben met ouderen (resultaten Mann-Whitney: zie bijlage 9).

Tabel 5: *Verschillen bij jongeren die (zeer) vaak contact hebben met ouderen (1) en zij die soms, zelden tot nooit contact hebben met ouderen (2). (% dat bevestigend antwoordde)*

	(1) (%)	(2) (%)
Zien (over)grootouders min. één keer per week	62.3	47.8
Ervaren contact met ouderen positief	82.9	56.8
Ik wil meer contact met ouderen	63.7	42.5
Ouderen zijn gezond	28.8	12.8
Ouderen zijn sportief	56.6	46.8
Ouderen zijn blij	68.5	49.4
Ouderen zijn lief	81.5	60.9
Ouderen zijn warm	49.4	32
Ouderen gaan goed om met kinderen	73.1	54.3
Ouderen zijn saai	4.3	19.8
Ouderen zijn optimistisch	32.3	18.5
Ik sta recht voor een oudere op de tram	95.1	84.7
Er is een grote afstand tussen jeugd en ouderen	64.8	78.4
Het is vervelend als ouderen tegen mij praten	21.1	38.6
Ik heb schrik dat als ik oud ben ik geen plezier meer ga hebben	33.3	50.9
Ik wil graag oud worden	22.9	14.9
Ik wil later kleinkinderen en er ook op passen	90.8	76.3
Oude vrouwen zijn liever dan oudere mannen	27.2	34.6

Ouderen zijn eenzaam	25.2	37.7
Ouderen zijn wijs, we kunnen er iets van leren!	83.6	75.1
Jongeren moeten helpen de pensioenen te betalen	69.8	51.7
Later zou ik zo vroeg mogelijk op pensioen willen	27.3	36
55- tot 70-jarigen zijn vaak ziek	29.1	40.3
55- tot 70-jarigen kunnen technologische vernieuwingen niet volgen	40.1	49.4
70-plussers zijn ongezond	26.1	34.7
70-plussers zijn vaak ziek	40.3	57.1
70-plussers zijn eenzaam	20.4	29.8
70-plussers hebben geheugenverlies	31.8	42.9
70-plussers vinden de jeugd slecht	25.3	38.6
70-plussers zorgen graag voor kleinkinderen	63.3	49.4

Zoals in tabel 5 sterk opvalt zien we dat de leerlingen die het vaakst contact hebben met ouderen het contact hiermee ook het meest positief ervaren. Hoe meer contact je hebt met ouderen hoe meer contact je ook wilt.

Hoe minder contact, hoe meer je vindt dat er een afstand is tussen jong en oud, dat het vervelend is als ouderen tegen je praten en dat je denkt dat als je oud bent geen plezier meer te zullen hebben in je leven. Bij meer contact wil je ook liever zelf oud worden en kleinkinderen hebben en erop passen.

Als jongeren vaker in contact komen met ouderen vinden ze meer dat jongeren moeten helpen om de pensioenen te betalen. Jongeren die vaker contact hebben met ouderen willen ook wat minder snel op pensioen.

Vaker contact betekent ook dat 70-plussers minder ongezond, minder vaak ziek en minder eenzaam zijn, dat ze minder geheugenverlies hebben, de jeugd minder slecht vinden en liever voor kleinkinderen zorgen.

Voor elk van de opgestelde schalen (zie tabel 6) werd een significant verschil gevonden voor zij die (zeer) vaak ( $n = 163$ ) of zij die zelden tot nooit ( $n = 179$ ) contact hebben met ouderen.

Tabel 6: *Verschillen tussen jongeren die (zeer) vaak (1) contact hebben met ouderen en zij die soms, zelden tot nooit (2) contact hebben met ouderen dmv een Onafhankelijke T-Test.*

	<i>M</i>		<i>SD</i>		<i>Df</i>	<i>t</i>	<i>P</i>
	1	2	1	2			
Fysieke achteruitgang	2.15	2.25	0.39	0.35	299	2.30	.022
Mentale achteruitgang	1.78	1.89	0.43	0.43	311	2.22	.027
Karakteristieken ouderen	1.55	1.74	0.36	0.38	306	4.65	.000
Neg. beeld 55- tot 70-jarigen	2.81	2.98	0.57	0.55	314	2.58	.010
Neg. beeld 70-plussers	2.96	3.24	0.63	0.57	298	4.03	.000

Leerlingen die (zeer) vaak contact hebben met ouderen scoren significant lager op fysieke en mentale achteruitgang van ouderen. Wat betreft de karakteristieken van ouderen scoren zij die (zeer) vaak contact hebben met ouderen ook significant lager dan zij die soms, zelden tot nooit contact hebben met ouderen. Hieruit volgt dat zij die veel contact hebben met ouderen de fysieke en mentale achteruitgang van ouderen minder erg inschatten en zij de karakteristieken van ouderen positiever zien dan de leerlingen die weinig contact hebben met ouderen.

Zij die soms, zelden of nooit contact hebben met ouderen scoren significant hoger op de negatieve beeldvorming van de 55- tot 70-jarigen en de 70-plussers. Zij denken dus negatiever over ouderen dan de jongeren die veel contact hebben.

#### 4.4 Houding jongeren tegenover ouderen

We bespreken hieronder de resultaten wat betreft de houding van jongeren ten opzichte van ouderen in verschillende opzichten. Hoe denken ze over openbaar vervoer, rusthuis, jonge en oude ouderen,...

Tabel 7: Aantal % dat akkoord gaat met volgende stellingen over ouderen

	%
Het is vervelend als ouderen tegen me praten	30.4
Er is een grote afstand tussen jeugd en ouderen	72
Ouderen kunnen niet meer mee in de maatschappij	16.1
Ouderen worden gediscrimineerd	29.6
Ouderen worden uitgesloten in de samenleving	44
Ouderen horen niet thuis in een rusthuis	70.6
Ouderen blijven best zo lang mogelijk thuis wonen	54.7
Ouderen moeten geen moeite doen om er jong uit te zien	63
Ouderen moeten zich niet jongeren voordoen dan ze zijn	68.7
Ik wil graag oud worden	18.7
Ik verkies jong boven oud	74.8
Ik heb schrik dat als ik oud ben ik geen plezier meer ga hebben in het leven	42.4
Ik heb schrik om oud te worden	42.6
Ik wil graag lang leven	83
Ouderen doen vervelend op het openbaar vervoer	45.4
Ik sta altijd recht op tram/bus als een oudere opstapt en er geen plaats meer is	89.8
Oudere vrouwen zijn niet liever dan oudere mannen	31.2

Uit de frequenties in tabel 7 blijkt dat ongeveer een derde het vervelend vindt als ouderen tegen hen praten. Bijna drievierdemeerderheid vindt dat er een grote afstand is tussen jeugd en ouderen. Zo'n 30% vindt dat ouderen gediscrimineerd worden en 44% vindt dat ouderen worden uitgesloten.

Vele jongeren vinden dat ouderen niet thuishoren in een **rusthuis**. Ongeveer de helft van de jongeren vindt dat ouderen zo lang mogelijk thuis moeten wonen.

Tweederdemeerderheid vindt dat ouderen er niet jong moeten uitzien en zich niet jonger moeten voordoen dan ze zijn. Een derde vindt dat ze er juist wel jong moeten uitzien en ook de maatschappij stelt dat we er zo jong mogelijk moeten uitzien.

De overgrote meerderheid wil niet graag oud worden, vinden jong zijn leuker en verkiezen jong boven oud. Iets minder dan de helft vindt dat je als je oud bent, je geen plezier meer hebt. Meer dan 40% heeft schrik om oud te worden, bij meisjes is dit zelfs iets meer dan de helft (Mann-Whitney Test) (zie bijlage 12). Toch antwoordt 83% dat men lang wilt leven.

Ongeveer een vijfde vindt dat ouderen hun doen denken aan de dood.

Bijna de helft van de jongeren vindt dat ouderen vervelend doen op het **openbaar vervoer**. Een overgrote meerderheid vindt echter wel dat je moet rechtstaan op de tram voor ouderen.

Tabel 8: *Aantal (%) dat akkoord gaat met deze stellingen over ouderen*

	%
Vanaf 50 jaar ga je fysiek alleen nog maar achteruit	51.4
Vanaf 50 jaar ga je mentaal alleen nog maar achteruit	36.4
Oud zijn doet me denken aan genieten van het leven, niet aan doodgaan	51.2
Hoe ouder je wordt, hoe afhankelijker je bent van anderen	51.7
Ouderen zijn eenzaam	31.6
Ouderen zijn minder slim dan jongeren	22.3
Als ik ouderen zie, doen ze me onrechtstreeks denken aan de dood en de sterfelijkheid van de mens	20.9
Ouderen zijn vaak triest	25.5
Ouderen zijn seksueel niet meer actief	45.5
Ouderen zouden meer gerespecteerd moeten worden, ze hebben tenslotte veel levenservaring	81.4
Ouderen zijn wijs, we kunnen er iets van leren!	79.4
Als oudere ga je meer van de kleine dingen genieten	72.1
Ouderen zijn geloviger dan jongeren	78.1

Net iets meer dan de helft vindt dat ouderen vanaf 50 jaar fysiek achteruit gaan, voor mentale achteruitgang is dit duidelijk minder!

De meerderheid gaat akkoord dat oud worden genieten van het leven is en dat je meer geniet van kleine dingen. Maar ook meer als de helft zegt dat je afhankelijker wordt als je ouder wordt.

De meerderheid vindt dat ouderen niet eenzaam of triest zijn maar wel wijs en meer gelovig dan jongeren. Echter 22% vindt dat ouderen minder slim zijn dan jongeren.

Over seksualiteit bij ouderen zijn de meningen verdeeld. Ongeveer de helft denkt dat ze nog actief zijn, de andere helft meent van niet. Ouderen blijken actiever te zijn op seksueel gebied dan de jongeren wel denken. (zie bijlage 10)

De meeste jongeren menen dat er meer respect mag zijn voor ouderen. Hieruit blijkt dat vele jongeren beseffen dat er op de dag van vandaag misschien wel te weinig respect is ten opzichte van ouderen is. Ouderen menen ook dat er meer respect zou moeten zijn voor hun, meer dan de jongeren dit vinden. (zie bijlage 10)

Ouderen vinden zichzelf overtuigend wijzer, fysiek minder achteruitgaand en meer genietend van het leven dan jongeren denken.. Jongeren denken meer dat ouderen gelovig zijn dan de ouderen zelf... (zie bijlage 10)

#### 4.5 Beeldvorming over ouderen

Vraag 13 somt een heleboel waarden op die kenmerkend zouden kunnen zijn voor ouderen. De linkerkolom peilde naar meer fysieke kenmerken, de rechterkolom naar mentale kenmerken of karaktertrekken. Telkens kon men kiezen tussen nee, soms en ja. Tabel 9 geeft aan in hoeverre de jongeren akkoord ('ja') waren met de items. Heel wat jongeren antwoordden echter ook soms, deze werden niet in onderstaande tabel opgenomen.

Tabel 9: *Antwoorden kenmerken ouderen vraag 13*

Kenmerken ouderen	(% akkoord)	Kenmerken ouderen	(% akkoord)
Gezond	20.9	Blij	<b>59</b>
Niet fit	32	Depressief	10.4
Ziek	23.1	Enthousiast	35.5
Niet sportief	49	Eenzaam	22.1
Slecht horend	26.5	Lief	<b>71.2</b>
Grijs haar	<b>68.3</b>	Dement	6.7
Slecht te been	22	Zielig	15.2
Kwetsbaar (lichamelijk)	39.5	Geheugenverlies	15.7
Reizen	31.2	Opgewekt	25.5
Bril	38.6	Warm	40.5
Wandelstok	16	Goed met kinderen omgaan	<b>63.9</b>
Werken in tuin	27	Saai	12.1
Rimpels	<b>71.1</b>	Optimistisch	25

Grijs haar, rimpels, blij, lief en goed met kinderen omgaan werden het meest aan ouderen toegeschreven.

## 4.6 Arbeid

Tabel 10: *Aantal (%) dat akkoord gaat met volgende stellingen over ouderen en arbeid*

	%
Er zouden meer mogelijkheden moeten zijn zodat ouderen op een aangepaste manier langer kunnen werken	60
Ouderen moeten meer rekening houden met jongeren en hun kansen geven op arbeidsmarkt	64
Ouderen zijn voldoende capabel om een job uit te oefenen	49
Ouderen kunnen hun (levens)ervaring nuttig gebruiken op de arbeidsmarkt	61
Jongeren moeten rekening houden met ouderen en helpen de kosten voor het pensioen te betalen	60
Vanaf 45 jaar hoef je niet meer bijgeschoold te worden, je gaat toch bijna op pensioen	31
Ouderen zouden niet zo snel op pensioen mogen	34
Later zou ik zo vroeg mogelijk op pensioen willen	32
Ik vind dat ouderen langer moeten werken	23
Als je op pensioen bent, ben je niet meer nuttig	21
Ik vind niet dat ik moet betalen voor het pensioen van iemand anders	40
Ouderen staan de kansen van de jongeren op de arbeidsmarkt in de weg	58.7

De meerderheid vindt dat ouderen jongeren de kans moeten geven op werk en ze hun kansen op de arbeidsmarkt belemmeren. Maar toch een derde is akkoord dat er vanaf 45 jaar geen bijscholing meer nodig is.

Zestig procent vindt dat jongeren moeten helpen de kosten voor de pensioenen te betalen. Zo'n 55% wilt zelf ook voor de pensioenen van iemand anders betalen.

Vooraf 55- tot 70-jarigen zijn overtuigd dat (levens)ervaring nuttig kan zijn op de arbeidsmarkt (90.4%), bij de jongeren was dit zo'n 61.1%. Slechts 40% van de 70-plussers vindt dat er meer mogelijkheden moeten zijn voor ouderen om langer te werken, de jongeren zijn hiervan meer overtuigd (60%). Ouderen vinden vaker dat ze capabel zijn om een job uit te oefenen, dan de jongeren zelf... Ouderen vinden zichzelf niet zo onnuttig als ze op pensioen zijn, voornamelijk de 55- tot 70-jarigen dan (7.5%), maar de jongeren vinden vaker van wel! Ouderen vinden ook duidelijk dat jongeren moeten helpen betalen voor pensioenen, de jongeren vinden dit wat minder vaak. Maar 10% van de ouderen vindt dat ouderen langer moet werken. (zie bijlage 10)

#### 4.7 Verschil jongere en oudere ouderen

Twee identieke vragen over 55- tot 70-jarigen en 70-plussers werden met elkaar vergeleken. Als we het gemiddelde van de schalen negatieve beeldvorming van 55- tot 70-jarigen ( $M = 2.90$ ) vergelijken met die van 70-plussers ( $M = 3.10$ ) merken we een duidelijk verschil. Het beeld over 70-plussers is dus negatiever dan over de jongere ouderen, wat te verwachten was.

Door middel van de Wilcoxon-Test werd nagegaan in welke mate de items, die niet werden opgenomen in de schaal 'negatieve beeldvorming', voor 55- tot 70-jarigen significant verschillen met dezelfde items voor 70-plussers. In tabel 11 zien we de resultaten.

Tabel 11: *Verschil 55- tot 70-jarigen en 70-plussers (Wilcoxon-Test)*

	Sign.	55-70 (%)	70+ (%)
Ouderen zijn niet fit	.001	30	40
Ouderen zijn echte levensgenieters	.012	42	32
Ouderen zijn vaak blij	.312	<i>ns*</i>	<i>ns*</i>
Ouderen moeten langer werken	.000	11.2	6.4
Ouderen gaan vaak op reis	.000	<b>44.5</b>	<b>23.4</b>
Ouderen zorgen graag voor kleinkinderen	.000	<b>70.4</b>	<b>55.8</b>
Ouderen die sporten zijn zeldzaam	.486	<i>ns*</i>	<i>ns*</i>
Ouderen hebben geen zin meer in seks	.000	<b>30.8</b>	<b>42</b>

(\* *niet significant*)

Wat opvalt in tabel 11 is dat jongeren vinden dat 70-plussers veel minder op reis gaan dan ouderen tussen 55 en 70 jaar. Bijna de helft van de studenten verklaart dat 70-plussers geen zin meer in seks hebben! Zo'n 40% van de jongeren antwoordden neutraal omdat ze niet goed wisten wat antwoorden (zie bijlage 11).

#### 4.8 Verschil geslacht

Zijn er belangrijke verschillen tussen de houding van meisjes en jongens ten aanzien van ouderen? We gingen dit na door middel van de Mann-Whitney Test (zie bijlage 12). Volgende resultaten (tabel 12) werden bekomen.

Tabel 12: *Verschillen tussen Geslacht (%)*

	Vrouw (%)	Man (%)
Ik wil niet meer contact met ouderen dan ik nu al heb	40	54.8
Ouderen moeten zich jonger voordoen dan ze zijn	35.6	24
Ik wil niet graag oud worden	82.2	72.4
Ik verkies jong boven oud	77.8	70.7
Ik heb schrik om oud te worden	48.4	35.6
Ouderen doen me onrechtstreeks denken aan de dood	17.1	26
Ouderen zouden meer gerespecteerd moeten worden	86	75
Ouderen zijn capabel om te werken	43	57

Uit de vragenlijst blijkt dat meisjes vaker meer contact willen met ouderen dan jongens. Opmerkelijk is dat meer meisjes vinden dat ouderen zich jonger moeten voordoen dan ze zijn. Meer meisjes willen niet graag oud worden en verkiezen jong zijn boven oud zijn. Hiertegenover staat dat ze wel lang wil leven. Maar liefst de helft van de meisjes is bang om oud te worden! Toch vinden de jongens meer dan de meisjes dat ouderen hen doen denken aan de dood. Meisjes vinden dat er meer respect zou moeten zijn voor ouderen en denken wat minder dat ouderen capabel zijn om te werken. Er is door middel van de t-test geen significant verschil op te merken tussen geslacht en de opgestelde schalen.

#### 4.9 Verskil Onderwijsniveau

Er werden heel wat verschillen (dmv de Kruskal-Wallis Test) vastgesteld als we de antwoorden van leerlingen van verschillend onderwijsniveau vergeleken.

Bij de ASO leerlingen zien we dat 58% hun grootouders minstens één keer per week zien. Bij TSO studenten is dit maar 32%. Bij de andere onderwijsniveaus zien we geen verschil.

Meer ASO/BSO (27%) dan TSO (8.3%) -leerlingen vinden dat ouderen langer moeten werken.

Als we deze resultaten bekeken bleek ASO-KSO meestal andere resultaten te geven dan BSO-TSO-BuSO (zie bijlage 13). Op deze twee categorieën werd de Mann-Whitney Test uitgevoerd, waarvan de resultaten in tabel 13 staan.

Tabel 13: *Verschillen tussen ASO/KSO-leerlingen en BSO/TSO/BuSO-leerlingen (% gaat 'akkoord')*

	ASO/KSO (%)	BSO/TSO/BuSO (%)
Geen (over)grootouders	2.6	9.6
Ouderen zijn depressief	7.3	17.6
Ouderen zijn dement (ja/soms)	66.1	78.9
Ouderen zijn zielig (ja/soms)	61.8	83.2
De meeste ouderen horen thuis in een rusthuis	21.2	38.2
Ouderen doen vervelend op het openbaar vervoer	42.3	52.9
Ouderen zijn meer gelovig dan jongeren	81.8	70.5
Ouderen staan kansen van jongeren op de arbeidsmarkt in de weg	30.8	45.2
55- tot 70-jarigen zijn ongezond	8.5	19
55- tot 70-jarigen zijn eenzaam	15.5	26.9
55- tot 70-jarigen zijn gierig	15.2	25.7
55- tot 70-jarigen vinden jeugd slecht	24	38.1
70-plussers zijn ongezond	28.1	36
70-plussers zijn gierig	15	22.2
70-plussers zorgen graag voor kleinkinderen	59	48
70-plussers sporten zelden	44.5	34



Als we het aantal (over)grootouders bekijken merken we dat in de lagere onderwijsniveaus de jongeren minder (over)grootouders hebben.

ASO-KSO scoort positiever op enkele cognitieve aspecten zoals depressief, dement en zielig. Zij vinden ouderen tussen 55 en 70 jaar minder ongezond, eenzaam, gierig en volgens hun vinden ouderen de jeugd minder slecht.

Voor ouderen die ouder zijn dan 70 jaar vinden ASO-KSO hen ook minder ongezond, gierig en zorgen ze liever voor kleinkinderen. BSO/TSO/BuSO vinden wel dat ouderen meer sporten.

Opmerkelijk is wel dat er geen enkele student van het KSO ouders heeft met nationaliteit buiten Europa. Er kunnen vele verklaringen voor zijn maar hiertoe richten we ons niet in dit onderzoek.

Tussen ASO en KSO-leerlingen was er toch ook een verschil te merken. Slechts 4% van de KSO studenten vindt dat ouderen ziek zijn tegenover 25% bij ASO leerlingen. Achtentze procent van KSO tegenover een derde bij ASO vindt dat ouderen niet depressief zijn. Ze worden ook gezien als minder zielig en eenzaam en als meer warme personen door KSO dan door ASO leerlingen. Een grote meerderheid KSO-studenten vindt dat ouderen zo lang mogelijk thuis moeten kunnen blijven wonen en zowaar alle KSO-studenten vinden dat ze niet thuishoren in een rusthuis! Dit is wel duidelijk verschillend en meer op thuis wonen ingesteld dan andere studenten. KSO studenten vinden ook minder dat ouderen zich jonger moeten voordoen dan ze zijn. Een duidelijk grote meerderheid vindt dat ouderen fysiek en mentaal niet achteruitgaan vanaf hun 50 jaar en ze niet minder slim zijn dan jongeren.

Er zou ook meer aangepast werk moeten zijn voor ouderen vindt 80% KSO studenten en bijscholing moet ook kunnen na 45 jaar. Al de KSO-leerlingen vinden dat je nog nuttig bent na je pensioen, tegenover 75% ASO-studenten.

De gemiddelde score voor de mentale achteruitgang van ouderen voor leerlingen uit ASO/KSO ( $M=1.80$ ,  $SD=0.44$ ) is significant lager ( $t(312)=-2.49$ ,  $p=.014$ ) dan bij leerlingen uit BSO/TSO/BuSO ( $M=1.93$ ,  $SD=0.42$ ). Studenten uit ASO of KSO vinden minder dat ouderen mentaal achteruitgaan dan de studenten uit BSO-TSO of BuSO.

Leerlingen uit BSO/TSO/BuSO ( $M= 3.02$ ,  $SD= 0.54$  ) scoren significant hoger ( $t(316)=-2.52$ ,  $p=.012$  ) op de negatieve beeldvorming van 55- tot 70-jarigen dan leerlingen uit ASO of KSO-onderwijs ( $M=2.85$  ,  $SD=0.56$ ). Voor de negatieve beeldvorming van 70-plussers scoren leerlingen uit BSO/TSO/BuSO ( $M= 3.21$ ,  $SD= 0.55$ ) significant hoger ( $t(299)=-1.94$ ,  $p=.053$ ) dan ASO/KSO-leerlingen ( $M=3.06$ ,  $SD= 0.64$ ). BSO-TSO en Buso-studenten hebben duidelijk een negatiever beeld over 55- tot 70-jarigen en 70-plussers dan de leerlingen uit ASO of KSO.

#### 4.10 Verschil Leeftijd

Is er een verschil tussen de mening van een 12-jarige of 18-jarige? Er werd gepoogd dit na te gaan dmv de non-parametrische Kruskal-Wallis Test. Later werd de steekproef onderverdeeld in diegenen jonger dan 16 jaar en zij die 16 jaar of ouder zijn, om met de Mann-Whitney Test de verschillen na te gaan. (zie bijlage 14)

Tabel 14: *Verschillen tussen Jongeren tot en met 15 jaar (1) en zij die 16 jaar of ouder (2) zijn.*

	(1) (%)	(2) (%)
Aantal x grootouders zien (minstens één keer per week)	62.3	41.5
Onderwijsniveau ASO	82.3	30.8
Ouderen zijn blij	63.8	50.8
Ouderen kunnen goed met kinderen omgaan	67.9	57.4
Ouderen zijn saai	10	17
Ouderen zijn optimistisch	29	19.5
Ouderen blijven best zo lang mogelijk thuis wonen	50.9	60.9
Ik verkies jong boven oud	70	82.7
Ouderen zijn wijs, we kunnen er iets van leren!	76.3	84.5
Als oudere ga je meer van kleine dingen genieten	67	80.6
55- tot 70-jarigen vinden jeugd slecht	24.3	35.7
70-plussers vinden jeugd slecht	26.6	40.8

Opmerkelijk is dat in deze steekproef van de jongeren onder de 16 jaar 82.3% ASO volgt. Bij de 16-plussers is dit slechts 30.8%.

De oudsten zien hun (over)grootouders minder dan de jongsten. Wanneer de leerlingen ouder worden, verkiezen ze steeds meer jong boven oud. Hoe ouder de leerlingen, hoe meer ze vinden dat ouderen wijs zijn, genieten van kleine dingen en de jeugd slecht vinden.

De score voor oma/opa type op de onafhankelijke T-test ligt voor leerlingen tot en met 15 jaar ( $M=1.60$ ,  $SD=0.40$ ) significant lager ( $t(307)=-2.47$ ,  $p=.014$ ) dan bij de leerlingen die 16 jaar of ouder zijn ( $M=1.71$ ,  $SD=0.36$ ). Hoe jonger hoe positiever het beeld wat betreft lief, warm e.d.

Voor dezelfde leeftijdscategorieën vinden we dat jongeren tot en met 15 jaar ( $M=2.85$ ,  $SD=0.57$ ) significant lager scoren op de schaal negatieve beeldvorming bij 55- tot 70-jarigen ( $t(317)=-2.14$ ,  $p=.033$ ) dan leerlingen van 16 jaar of ouder ( $M=2.98$ ,  $SD=0.54$ ).

De helft van de 13-jarigen vindt dat ouderen thuishoren in een rusthuis. Bij de 12- en 18-jarigen is dit respectievelijk 15% en 8%, wat beduidend minder is.

Respectievelijk 60% van de 14-jarigen vinden dat als je oud bent je geen plezier meer hebt. Slechts 27% van de 18-jarigen is hiermee akkoord.

Zowat de helft heeft op 14 jaar schrik om oud te worden. Veertig procent van de 13-jarigen vinden dat ouderen hun doen denken aan de dood, dit in schril contrast met de 18-jarigen (4%). De andere leeftijden schommelen tussen 15% en 25%.

Voor 16-jarigen vinden ouderen vervelend op het openbaar vervoer (61%).

De 13-jarigen verschillen fel wat betreft de mening of jongeren slimmer zijn dan ouderen. Met 51% scoren ze duidelijk hoger dan de 10 à 20% van de andere leeftijdscategorieën.

#### 4.11 Verschil Nationaliteit

Er is algemeen genomen weinig verschil tussen de mening van Belgische en niet-Belgische jongeren. Dit werd nagegaan met de Mann-Whitney Test (zie bijlage 15), waarbij de steekproef werd verdeeld in jongeren die Belg/niet-Belg zijn. Ook voor de nationaliteit van de ouders werd op die manier gewerkt.

Tabel 15: Verschillen Belgische of niet-Belgische nationaliteit (% akkoord)

	Belg	Niet-Belg
Ik zie mijn (over)grootouders minstens één keer per week	59.3	40.7
Ik ervaar het contact met ouderen positief	65.5	78.8
Ouderen zijn soms tot altijd zielig	64.8	76.1
Ouderen moeten moeite doen om er jong uit te zien	30.3	45.1
Ouderen zijn seksueel niet meer actief	38.7	65.4
Ouderen zijn capabel om te werken	53.1	37.8
70-plussers kunnen de technologische vernieuwingen niet meer volgen	35	53.8

Jongeren van niet-Belgische nationaliteit zien hun (over)grootouders minder vaak. Maar ze ervaren het contact met ouderen wel positiever dan de Belgen. Een groot verschil merken we bij de mening of ouderen nog seksueel actief zijn. Niet-Belgen denken vaker dat ouderen niet meer seksueel actief zijn.

Als we de resultaten nemen met nationaliteit van de ouders als verschilpunt wordt het volgende bekomen in tabel 16 (zie bijlage 16).

Tabel 16: Verschil meningen van jongeren met Belgische of niet-Belgische ouders

	ouders Belg	ouders Niet-Belg
Ik zie mijn (over)grootouders minstens één keer per week	59	49.7
Ouderen hebben rimpels	76	65.4
Ouderen zijn soms tot altijd zielig	60.1	75.8
Ouderen kunnen hun ervaring gebruiken op het werk	66.3	55.8
70-plussers kunnen de technologische vernieuwingen niet volgen	40.4	57.1

Ook hier zien we dat jongeren met Belgische ouders hun (over)grootouders vaker zien dan de anderen. Terwijl jongeren met niet-Belgische ouders weer vaker vinden dat ouderen zielig zijn. Ook de jongeren met Belgische ouders vinden meer dat 70-plussers de technologische vernieuwingen niet kunnen volgen.

Leerlingen met ouders die Belg zijn ( $M= 1.79$ ,  $SD= 0.44$ ) scoren significant lager op de beeldvorming van ouderen, mentaal gezien ( $t(312)=-1.95$ ,  $p=.052$ ) dan leerlingen met ouders die geen Belgische nationaliteit hebben ( $M=1.88$ ,  $SD=0.43$ ). Jongeren met Belgische ouders staan dus wat positiever tegenover het beeld, mentaal gezien, van ouderen.

## 5. Bespreking

In dit onderdeel zullen we de resultaten bespreken en deze vergelijken en staven met wat er in de literatuur gevonden werd.

### 5.1 Idealisering jong-zijn

Eén van de hippe thema's van deze tijd is dat je er goed moet uitzien en men je vooral niet ouder mag schatten dan je bent. Eén van de eerste dingen die je opmerkt als je mensen ziet is leeftijd, dit bepaalt hoe je praat tegen de persoon (Nelson, 2002). Als je iemand oud schat, en een negatieve perceptie hebt van ouderen zal dit dus je houding beïnvloeden. De samenleving legt ons op dat we op alle momenten moeten proberen er zo goed (=zo jong) mogelijk uit te zien. De meeste jongeren in onze steekproef vinden het niet zo belangrijk dat ouderen er jong blijven uitzien. De vraag is of ze er ook nog zo over denken als ze zelf oud zijn. Want als de maatschappij jong zijn idealiseert, zit de kans erin dat velen onder hun veel aandacht zullen hebben voor hun uiterlijk om er jong uit te blijven zien.

Drie vierde van de jongeren wil niet oud worden en vindt jong zijn leuker. Iets meer dan 40% is zelfs bang om oud te worden, bij meisjes zelfs meer dan de helft. Hier moeten we toch even bij stilstaan want dit is opmerkelijk hoog. Meer dan jongens willen meisjes niet graag oud worden en verkiezen ze jong zijn boven oud zijn. Je kan bang zijn om fysiek af te takelen, om mentaal achteruit te gaan, om er slecht uit te zien, om te sterven,...Er kunnen dus vele verschillende redenen zijn om schrik te hebben van de ouderdom. Jong zijn wordt geïdealiseerd in onze samenleving (reclame) zodat we ertegen opzien om oud te worden (Baars, 2006).

Als het oud zijn in een positiever daglicht zou gezet worden zouden mensen niet zo'n angst hebben om oud te worden. Er zijn zoveel ouderen die genieten en gelukkig zijn, en toch heeft men zo'n schrik om oud te worden, zelfs als tiener. Op het moment dat je er het jongst, het best, het sportiefst en het mooiste voorkomt heb je dus het meeste schrik dat dit je zal ontglippen. Het gevolg van al deze idealisering van het jong zijn is dat men niet meer wil oud worden en oud worden iets negatiefs is. We constateren ook dat hoe ouder de jongeren, hoe meer ze het jong zijn idealiseren. Meisjes vinden meer dat ouderen moeite moeten doen om er jong uit te zien. De samenleving, de media, de mensen leggen vrouwen op dat ze moeite moeten doen om er goed uit te blijven zien...

Hiertegenover staat dat gemiddeld 87% wel lang wil leven. Langs de ene kant wil men niet oud worden en die negatieve dingen ervaren, maar anderzijds wil men ook niet vlog sterven...Iedereen wil oud worden (lang leven), anders sterf je jong (Nelson, 2002).

Ook een vijfde denkt bij ouderen aan de dood (meer jongens dan meisjes), ouderen doen hun herinneren aan de onvermijdelijke sterfelijkheid (Nelson, 2002).

Verder blijken jongens en meisjes geen opvallend andere gedachten te hebben over ouderen.

## 5.2 Beeldvorming en onderwijsniveau

Uit de vergelijking van de onderwijsniveaus werden vele verschillen opgemerkt. We moeten hier wel steeds in het achterhoofd houden dat de ASO-leerlingen jonger zijn, hoe ouder men wordt hoe minder ASO (bv. door uitval naar andere onderwijsniveaus zoals TSO en BSO).

Uit de resultaten bleek dat studenten die ASO of KSO ( $n= 240$ ) studeren meer (over)grootouders hebben. Het feit dat in onze steekproef ASO-leerlingen jonger zijn dan anderen verklaart deels dat zij meer (over)grootouders hebben.

We kunnen concluderen dat leerlingen uit KSO het meest positief staan tegenover ouderen. ASO is nog redelijk positief, maar leerlingen uit BSO, TSO en BuSO denken negatiever. We zien dat studenten uit ASO-KSO iets vaker contact hebben met ouderen, wat mede een logisch gevolg is van het hebben van meer (over)grootouders. ASO-KSO scoren op vele items opvallend positiever dan de andere onderwijsniveaus. Er valt echter bij de onderverdeling ASO-KSO en TSO-BSO-BuSO geen verschil op te merken wat betreft hoe ze dit contact met ouderen ervaren, wat dus geen indicator blijkt te zijn voor het beeld van ouderen, zoals wel bleek uit onderzoek van Schwartz en Simmons (2001).

Tussen ASO-KSO en TSO-BSO-BuSO werden significante verschillen voor de opgestelde schalen vastgesteld. ASO-KSO staat positiever ten aanzien van de mentale achteruitgang van ouderen. Ook tegenover de negatieve beeldvorming van 55- tot 70-jarigen én de 70-plussers, staan zij positiever.

## 5.3 Beeldvorming en grootouders

Hoe meer (over)grootouders, hoe beter het beeld over ouderen in het algemeen. Dit valt vrij logisch te verklaren. Als ze de mentale toestand van ouderen heel negatief zouden zien, zouden ze hun eigen (over)grootouders als mentaal slecht aanzien. De eigen grootouders behoren tot de ingroup (Cuddy, et al., 2005) en daarover gaat men minder snel negatieve dingen zeggen. Als men aan ouderen denkt gaat men dit vaak associëren met hun eigen grootouders, die als positief worden gezien. Het intergenerationeel contact met de grootouders moet dan wel van hoge kwaliteit zijn, anders zal de invloed op het beeld negatief zijn (Schwartz & Simmons, 2001).

Ook als je je (over)grootouders vaker ziet, wordt een verschil in beeldvorming opgemerkt. Zij vinden de karaktertrekken van ouderen positiever en staan niet zo negatief ten aanzien van 70-plussers. Ook ten aanzien van de mentale achteruitgang van ouderen staan ze minder negatief. Iets meer dan de helft ziet hen minstens één keer per week, toch een mooi resultaat. Maar er moet rekening gehouden worden met de 20% die hun (over)grootouders zelden tot nooit zien.

Door contact tussen jong en oud te bevorderen kan men het meer negatieve beeld van zij die geen (over)grootouders meer hebben, veranderen. We moeten deze resultaten weliswaar relativiseren want er waren slechts 16 jongeren die geen (over)grootouders meer hadden...

We merken een zeer opvallend verschil tussen het beeld over de fysieke en mentale achteruitgang van ouderen. Ouderen worden door iedereen bevonden als fysiek achteruitgaand maar mentaal toch in redelijk goede toestand. De fysieke beeldvorming ligt dus duidelijk negatiever dan mentaal. Nelson (2002) geeft aan dat kinderen de fysieke kenmerken als meer negatief zien dan de sociale kwaliteiten van ouderen. Dit wordt bevestigd in ons onderzoek.

## 5.4 Beeldvorming en contact met ouderen

De meeste studenten zeggen dat ze het contact met ouderen als iets positiefs beschouwen. De hoeveelheid aan contact dat jongeren hebben met ouderen is een belangrijke factor wanneer we spreken over beeldvorming van jongeren over ouderen. Uit dit onderzoek kunnen we afleiden dat als jongeren meer contact hebben, zij ook op vele stellingen en de opgestelde schalen positiever ingesteld waren ten aanzien van ouderen.

Zeer opvallend is dat als je (zeer) vaak contact hebt, je ook het contact als iets positiefs (82.9%) gaat beschouwen, meer dan als je weinig contact hebt (56.8%). Als je weinig contact hebt vind je ouderen minder warm en minder lief.

Oudere mannen worden als liever beschouwd dan oudere vrouwen. Nelson (2002) kwam al tot besluit dat oudere mannen aantrekkelijker zouden zijn dan oudere vrouwen.

Uit de vergelijking van de opgestelde schalen werd besloten dat als je vaak contact hebt met ouderen, je ouderen fysiek en mentaal positiever bekijkt en je hun meer positieve karaktertrekken als lief, warm en optimistisch toeschrijft. Zij scoren ook opmerkelijk positiever op de beeldvorming van zowel 55- tot 70-jarigen als 70-plussers.

Het feit of je het contact als iets positiefs beschouwd of niet speelt geen significante rol in dit onderzoek. Slechts tien jongeren hebben ingevuld dat ze het contact met ouderen als iets negatiefs zien. Jongeren die echter neutraal bleven (en door bv. sociale wenselijkheid niet negatief durfden antwoorden) verschilden significant en scoorden negatiever op karaktertrekken van ouderen. In tegenstelling tot Schwartz en Simmons (2001) zien we dat de frequentie van contact hier een betere parameter is voor beeldvorming dan hoe de jongeren dit contact ervaren.

Een belangrijke conclusie hieruit is dat jongeren die weinig contact hebben moeten aangespoord worden om meer contact te hebben. We zien dat iets meer dan de helft van de jongeren soms, zelden tot nooit contact heeft met ouderen. Slechts als je vaak contact hebt met ouderen wordt het beeld positiever... Dit kan een belangrijk punt zijn voor de toekomst om aan te werken. Als jongeren een positiever beeld hebben van ouderen, zijn ze misschien ook meer bereid in de toekomst geld te geven voor de pensioenen, kan men maatschappelijke spanningen verminderen en zo ook tot een beter intergenerationeel contact komen wat ook voor de ouderen zelf tot een positiever zelfbeeld zou leiden.

Hoe meer (over)grootouders, hoe meer contact met ouderen. Hoe meer contact met ouderen hoe positiever het beeld over ouderen. De jongeren die geen (over)grootouders meer hebben moeten dus in contact gebracht worden met ouderen als men de negatieve beeldvorming wil verbeteren.

Opvallend veel jongeren blijken niet zo graag te praten met ouderen. Hoe komt dit? Door de generatiekloof? Dit is mogelijk aangezien drievierdemeerderheid vindt dat er een grote afstand is tussen jeugd en ouderen. Deze kloof kan kleiner gemaakt worden door meer contact met ouderen. Bijna de helft van de jongeren geeft aan dat ze vinden dat ouderen worden uitgesloten in onze samenleving. Ouderen verdienen ook meer respect volgens een heel aantal jongeren. Een grote groep jongeren beseft blijkbaar het negatieve beeld dat ouderen hebben in onze samenleving en geven aan dat er iets aan zou moeten veranderen. Maar of ze dit ook werkelijk zouden doen of zich ervoor inzetten is een andere vraag.

## **5.5 Beeldvorming en voorzieningen voor ouderen**

In de toekomst zal men oplossingen moeten zoeken voor het tekort aan plaatsen in rusthuizen. Jongeren die weinig of geen (over)grootouders meer hebben vinden duidelijk vaker dat ouderen in een rusthuis thuishoren. Meer leerlingen uit BSO (39.3%) dan ASO (23.4%) vinden dat ouderen thuishoren in een rusthuis.

Men kan natuurlijk niet alle ouderen zomaar in een rusthuis plaatsen, zeker niet met de vergrijzing die eraan komt. Vele ouderen zijn echter geïsoleerd omdat ze allemaal samen zitten in instellingen als een rusthuis.

Ongeveer de helft van alle jongeren vindt dat ouderen zo lang mogelijk thuis moeten wonen. Dan moeten er natuurlijk voldoende alternatieven uitgedacht worden opdat ouderen zo lang en zo aangenaam mogelijk thuis kunnen blijven. De meeste jongeren zijn tegen rusthuizen, maar ouderen zo lang mogelijk thuis laten wonen wordt maar door de helft goedgekeurd. Alternatieven als service flats lijken dan beter, omdat ze niet meer thuis wonen en verzorging en hulp kunnen krijgen wanneer ze dat wensen. Men zal over alternatieven voor rusthuizen of thuis wonen of een mix van beiden moeten nadenken om de toevloed van zorg die zal nodig zijn in de toekomst op te kunnen vangen en ouderen in een zo aangenaam mogelijke omgeving te laten leven. Hierbij ook nog zorgen voor intergenerationeel contact is een uitdaging, zodat ouderen niet alleen omgaan met ouderen maar met alle leeftijdscategorieën in de samenleving.

## **5.6 Beeldvorming van ouderen op openbaar vervoer**

Zo'n 45% van de jongeren stoort zich aan de ouderen op het openbaar vervoer. Wat doen ouderen dan fout? Het kan zijn dat er teveel ouderen het openbaar vervoer nemen, of ze teveel praten tegen hun, misschien maken ze zich kwaad als niemand rechtstaat voor hun, of zeggen ze juist dat ze niet willen zitten. Bijna 90% vindt wel dat we moeten rechtstaan voor ouderen, dus als ouderen op het openbaar vervoer zitten zou er altijd wel iemand moeten rechtstaan voor hen... Overal op bussen en trams hangt omhoog dat je moet rechtstaan voor ouderen dus wordt je verwacht dit ook te doen. In werkelijkheid zal waarschijnlijk geen 90% van de jongeren rechtstaan op de tram...

## **5.7 Beeldvorming over arbeid bij ouderen**

Wat arbeid betreft kunnen we enkele belangrijke dingen concluderen. Een groot deel van de jongeren is er niet van overtuigd dat ouderen langer zouden moeten werken. Meer dan de helft van de jongeren vindt dat ouderen de kansen van jongeren in de weg staan. Maar als het gaat over het betalen van de pensioenen kan men niet zeggen dat iedereen hiermee akkoord gaat. Opvallend is toch dat slechts een kleine meerderheid van ongeveer 60% het normaal vindt dat ze zullen moeten betalen voor de pensioenen. De kans is groot dat in de toekomst ouderen sowieso langer zullen moeten werken om het systeem te kunnen betalen. En ook iedereen die werkt, jong en oud, zal mee moeten betalen voor de pensioenen...

Jongeren beseffen dit blijkbaar nog onvoldoende. Niet iedereen beseft dat ze zelf ook oud worden en hun pensioen dan ook graag zouden krijgen...(Braam, 2004)



De intergenerationele solidariteit blijkt hier zeker geen evidentie te zijn. Door uitleg te geven aan jongeren hoe het in de toekomst zal lopen bv. over de noodzaak dat vele actieven nodig zijn om de kost van de ouderen op te vangen, kan men hun mening over bepaalde thema's doen herzien.

Slechts de helft van de jongeren vinden ouderen bekwaam zijn om te werken. Uit onderzoek blijkt nochtans dat de productiviteit niet afneemt. (Baars, 2006) In de toekomst moet men meer investeren in de kwaliteiten van ouderen en hun meer aangepast werk aanbieden. De helft van de jongeren beseft dat er iets zal moeten gedaan worden, dat er bijscholing nodig blijft, ouderen wel capabel zijn, er aangepast werk nodig is en ouderen langer zullen moeten werken.

Het is maatschappelijk gezien ook beter voor de ouderen zelf als zij langer kunnen werken, zo verhoogt hun participatie aan de samenleving en voelen ze dat ze iets betekenen voor de samenleving. Maar in onze maatschappij ligt er teveel nadruk op productiviteit en activisme met een negatief en passief beeld van ouderen als gevolg...(Baars, 2006)

### **5.8 Verschil in beeld van 55- tot 70-jarigen en 70-plussers**

Met de Wilcoxon-test, en de resultaten van de schaal 'negatieve beeldvorming' voor 55- tot 70-jarigen en 70-plussers werd nagegaan of er veel verschil was qua mening. Zeventigplussers zijn volgens de jongeren minder vaak blij, gaan minder op reis, sporten minder en zouden minder graag voor kleinkinderen zorgen. Bij 70-plussers is de gemiddelde score op de schaal 'negatieve beeldvorming' hoger dan bij zij die jonger zijn. Het beeld over oudere ouderen was dus duidelijk negatiever. Door de toename van kans op fysieke achteruitgang als je ouder wordt, toename van sterfelijkheid e.d. kan men logisch besluiten dat het beeld negatiever wordt als het over oudere ouderen gaat.

### **5.9 Verschil in leeftijd van de jongeren wat betreft beeld over ouderen**

Eén van de enige verschillen qua leeftijd van de jongeren is dat oudere leerlingen meer denken dat 70-plussers de jeugd slecht vinden. De jongsten vinden dus meer dat ouderen hun leuker vinden.

De 18-jarigen zijn een uitschieter en denken veel negatiever over 70-plussers. Er waren slechts een klein aantal 18-jarige studenten ( $n=26$ ). Dit bedroeg 8% van de totale steekproef. Men zou in toekomstig onderzoek kunnen nagaan hoe jongeren tussen 18 en 25 jaar denken over ouderen. Zou dit beeld echt slechter zijn dan jongere studenten? Stereotiepen worden normaal feller als men ouder wordt. (Nelson, 2002)

Voor de opgestelde schalen valt het op dat de oudere leerlingen (ouder dan 16 jaar) ouderen negatievere karaktertrekken toeschrijven en ze 55- tot 70-jarigen negatiever inschatten dan studenten onder de 16 jaar.

## **5.10 Beeldvorming en nationaliteit**

We zouden kunnen verwachten dat niet-Belgische jongeren, omdat ze hun grootouders minder vaak zien (als deze in hun moederland verblijven), een negatiever beeld zouden hebben. We merken dat er algemeen genomen weinig verschil is tussen de mening van Belgische en niet-Belgische jongeren. Een opmerkelijk verschil is dat Belgische jongeren vaker vinden dat ouderen nog seksueel actief zijn. Uit onderzoek (Cuddy et al., 2005) bleek reeds dat in alle culturen een negatief beeld over ouderen is.

Enkel voor de schaal van mentale achteruitgang bleek dat zij met Belgische ouders iets positiever ingesteld waren dan de leerlingen met niet-Belgische ouders.

## **5.11 Verschil beeld van ouderen over zichzelf en jongeren over ouderen**

Volgens de symbolisch interactionistische visie is het beeld dat anderen van onszelf hebben belangrijk voor de perceptie van ons 'self'. Het beeld dat ouderen hebben over zichzelf lijkt in deze kleinschalige vergelijking echter niet altijd hetzelfde dan wat de jongeren over hun denken.

De ouderen zelf lijken niet overtuigd van het feit dat ze langer zouden moeten werken of dat er meer mogelijkheden zouden moeten zijn om langer te kunnen werken. Ze genieten juist van het leven en vinden niet dat je onnuttig bent omdat je niet werkt. Ouderen zelf vinden dan weer wel dat hun (levens)ervaring nuttig kan zijn op de arbeidsmarkt, dat ze voldoende capabel zijn om te werken en dat ze wijs zijn. Ouderen blijken tevreden te zijn dat ze vroeg op pensioen kunnen en genieten van hun vrije tijd. Hen echter afschrijven op de arbeidsmarkt hebben ze liever niet. Jongeren daarentegen vinden meer dat ouderen langer moeten werken, er aangepast werk moet zijn, dat ouderen niet zo capabel zijn en genieten op oude dag zien ze ook wat minder zitten...

Als in de toekomst ouderen langer zullen moeten werken en productief zijn in de samenleving, zal de leeftijd waarop men als oud gezien wordt misschien terug wat stijgen.

Ouderen menen ook dat er meer respect zou moeten zijn voor hen, en voelen dus aan dat de samenleving te weinig respect zou hebben voor hen. Ouderen blijken ook actiever te zijn op seksueel gebied dan de jongeren wel denken!

We moeten de resultaten met enige voorzichtigheid bekijken. De leerlingen waren soms niet zo gemotiveerd om de vragenlijst in te vullen, waardoor ze moesten aangezet worden voldoende na te denken over hun antwoorden. Hun Nederlands liet soms te wensen over, waardoor uitgebreid alle woorden werden uitgelegd die niet verstaan werden om ervoor te zorgen dat de leerlingen goed begrepen wat de stellingen waren. De enquêtes waar twijfel over was of ze correct ingevuld waren werden stevast verwijderd.

We moeten ook goed in gedachten houden dat we alle ouderen vanaf 55 jaar niet onder éénzelfde categorie mogen zetten (Baars, 2006). Zoals de ontwikkelingstheorie zegt, verschillen alle personen, zowel jong als oud, fundamenteel van elkaar, met eigen persoonlijkheid en levensstijl.

We kunnen proberen een globaal beeld te schetsen, maar elke oudere verschilt, heeft een andere leefstijl, andere gezondheidsproblemen. Vele jongeren vonden het dan ook moeilijk over 'ouderen' in het algemeen te antwoorden in de vragenlijst. Ze hadden vaak ook geen mening over de vele stellingen of antwoordden neutraal. Hieruit blijkt dat ze niet zo bezig zijn met dit thema of er niet altijd een mening over hebben.

## 6. Besluit

We maken allemaal wel eens mopjes over de oudjes. Deze vorm van discriminatie, ageism, wordt algemeen aanvaard. Iedereen komt er wel eens mee in aanraking, met vrienden, in de media,...

Globaal gezien kunnen we besluiten dat het beeld vrij negatief is, maar niet uitgesproken negatief. Vooral bij fysieke kenmerken zoals ziekte, rimpels e.d. blijkt het beeld erg negatief te zijn, voor alle categorieën leerlingen. Jongeren willen niet oud worden, hebben er schrik van. Maar ouderen hebben ook hun positieve kenmerken. Mentaal en wat karaktertrekken als lief en goed met kinderen betreft, worden ze opvallend minder negatief of aftakelend aanzien dan op fysiek vlak.

Voor de stellingen die we vergeleken hebben komt het beeld dat ouderen over arbeid en zichzelf hebben niet altijd overeen met de jongeren. Op vlak van arbeid worden ouderen al vlug afgeschreven, er is twijfel of ze wel capabel zijn om te werken, maar jongeren zijn er wel van overtuigd dat ouderen langer zullen moeten werken in de toekomst. Ouderen zelf zien dit minder zitten, maar vinden hun wel bekwaam genoeg om te kunnen werken...Het langer werken is voor de ouderen ook positief, zo worden ze minder gauw uitgesloten in de samenleving en worden hun kwaliteiten misschien meer op prijs gesteld.

De conclusie is vrij logisch. Hoe meer je contact hebt met ouderen (bv. door grootouders), hoe hoger je onderwijsniveau (ASO, KSO) en hoe jonger je bent hoe groter de kans op een positiever beeld van ouderen.

Het komt erop aan om de jongeren zo veel mogelijk in contact te brengen met ouderen. Dit liefst op een zo jong mogelijke leeftijd en in alle onderwijsniveaus. Op die manier zal men de beeldvorming wat kunnen verbeteren en ervoor zorgen dat jong en oud in harmonie samenleven. Dramatisch negatieve beelden zijn onnodig belastend voor de ouderen ten opzichte van het 'jong zijn' als ideaal.

Het beeld dat jongeren (ook anderen) hebben over ouderen is niet makkelijk te veranderen. Stereotiepen kunnen het makkelijkst op zo jong mogelijke leeftijd veranderd worden. Het is dus aan ons, aan de media, aan de politiek, aan iedereen om kinderen, jongeren, volwassenen te mobiliseren, aan het werk te zetten en in contact te brengen met positieve eigenschappen van ouderen om ageism te voorkomen. Het is alleszins noodzakelijk dat (bepaalde) jongeren meer in contact komen met ouderen. Educatie over oud worden en ouderen, jongeren ermee in contact brengen, zou kunnen helpen om de stereotiepen te verminderen.

## Referentielijst

- Adams-Price, C.E., Henley, T.B., & Hale, M. (1998). Phenomenology and the meaning of aging for young and old adults. *International journal of aging & human development*, 47 (4), 263-277.
- Baars, J. (2006). *Het nieuwe ouder worden. Paradoxen en perspectieven van leven in de tijd*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Blumer, H. (1986). *Symbolic interactionism: Perspective and method*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Braam, G.P.A. (2004). Zin en onzin over vergrijzing. Over discriminatie van ouderen, generatietegenstellingen en perspectieven. *Tijdschrift voor Gerontologie en Geriatrie*, 35, 90-92.
- Cromphout, I. (1993). *Inter- en intragenerationele relaties bij bejaarde weduwen*. In: B. Cantillon, K., Vuylsteek (edit.). *Ouderen in solidariteit*. Congreswerkboek. Zaventem: Kluwer Editorial: 967-979.
- Cuddy, A.J.C., Fiske, S.T., & Glick, P. (2004). *Behaviors from intergroup affect and stereotypes: The BIAS Map*. Manuscript submitted for publication.
- Cuddy, A.J.C., Norton, M.I., & Fiske, S.T. (2005). This old stereotype: the pervasiveness and persistence of the elderly stereotype. *Journal of social issues*, vol. 61, no 2, 267-285.
- De bruyn, E., Schoenmaekers, D., & Van Geel, H. (2003). *Hoe Vlamingen sociale uitsluiting percipiëren*. Vlaanderen Gepeild! Studiedag 6 mei 2003. Brussel: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap: 53-97.
- De Lange, F. (2005). De oudere als ondernemende burger. *Geron*, 7 (3), 30-33.
- Dooghe, D., & Vanderleyden, L. (1984). *Het relatie- en hulpverleningspatroon tussen bejaarden en hun kinderen*. CBGS-Rapport nr. 64. Brussel: CBGS.
- Dooghe, D., Vanden Boer, L., & Vanderleyden, L. (1990). *Beeldvorming over bejaarden*. Paper voor de hoge Raad van de Derde Leeftijd door het voormalige Centrum van Bevolkings- en gezinsstudies (CBGS).
- Estes, C. (1979). *The aging enterprise*. San Fransisco: Jossey Bass.

- Elings, M. & Moerbeek, H. (2005). Verschillen in de beeldvorming over ouderen tussen generaties. *Geron*, 7 (1), 40-41.
- Gilbert, D. T., Fiske, S. T., & Lindzey, G. (1998). *The handbook of social psychology*. New York: McGraw-Hill.
- Fraboni, M., Saltstone, R., & Hughes, S. (1990). The Fraboni scale of ageism (FSA): An attempt at a more precise measure of ageism. *Canadian Journal on Aging*, 9, 56-66.
- Greene, M.G., Adelman, R.D., Charon, R., & Friedmann, R. (1989). Concordance between physicians and their older and younger patients in primary care medical encounters. *Gerontologist*, 29, 808-813.
- Hilt, M. L. (1997). The Kogan attitudes toward old people scale: Is it time for a revision? *Psychological Reports*, 80, 1372-1374.
- Hofland, H.J.A. (2004). De nieuwe apartheid. *Geron*, 6 (4), 50-52.
- Kenniscentrum Statistiek (2005). *Demografische ontwikkelingen in Vlaanderen en de gevolgen van de veroudering voor meerdere levensdomeinen*, Brussel: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Administratie Planning en Statistiek.
- Kenniscentrum Statistiek (2005). *Stativaria 36: "Ontgroening en vergrijzing in Vlaanderen 1990-2050"*, Brussel: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, Administratie Planning en Statistiek.
- Kogan, N. (1961). Attitudes toward old people: The development of a scale and an examination of correlates. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, 62, 44-54.
- Lichtenstein, M-J., Pruski, L.A., Marshall, C.E., Blalock, C.L., Liu, Y., & Plaetke, R. (2005). Do middle school students really have fixed images of elders? *Journals of Gerontology Series B : Psychological Sciences and Social Sciences*, 60 B, 1, 537-547.
- Lodewijckx, E., & Jacobs, T. (2002). *Burgerlijke staat en huishoudelijke samenstelling van ouderen. Veranderingen in het Vlaams Gewest tijdens 1990-2000*. Brussel: CBGS-Werkdocument 3.
- Marcoen, A. (1993). Beeldvorming met betrekking tot bejaarden. *Welzijnsgids*, afl. 8. Deurne: Kluwer Editorial, 15p.
- Nelson, T.D., & Erber, J.T. (2004). Ageism: Stereotyping and prejudice against older persons. *Contemporary Psychology – APA Review of books*, 49, 1 (12-14).

Nelson, T. D. (2002). *Ageism: Stereotyping and prejudice against older persons*. Cambridge, MA: MIT Press.

Page, H., Jacobs, T., Cantillon, B., Van Rompuy, P., Vandenbroucke, F., Verboven, X., & Adnet, B. (2004). *Standpunten over de Vergrijzing* (door Koninklijke Vlaamse Academie van België voor wetenschappen en kunsten, KVAB). Wetteren: Universa Press.

Schoenmaekers, D., & Breda, J. (2004, Juli) *Senioren onder de loep: in hun hemd gezet of naar waarde geschat?* Antwerpen: Universiteit Antwerpen, Onderzoeksgroep Welzijn en de Verzorgingsstaat.

Slijkhuis, B. (2005). Age into Focus: Beeldvorming van ouderen op tv. *Geron.* 7 (1), 51-54.

Schwartz, L.K., & Simmons, J.P. (2001). Contact quality and attitudes toward the elderly. *Educational Gerontology*, 27, 127-137.

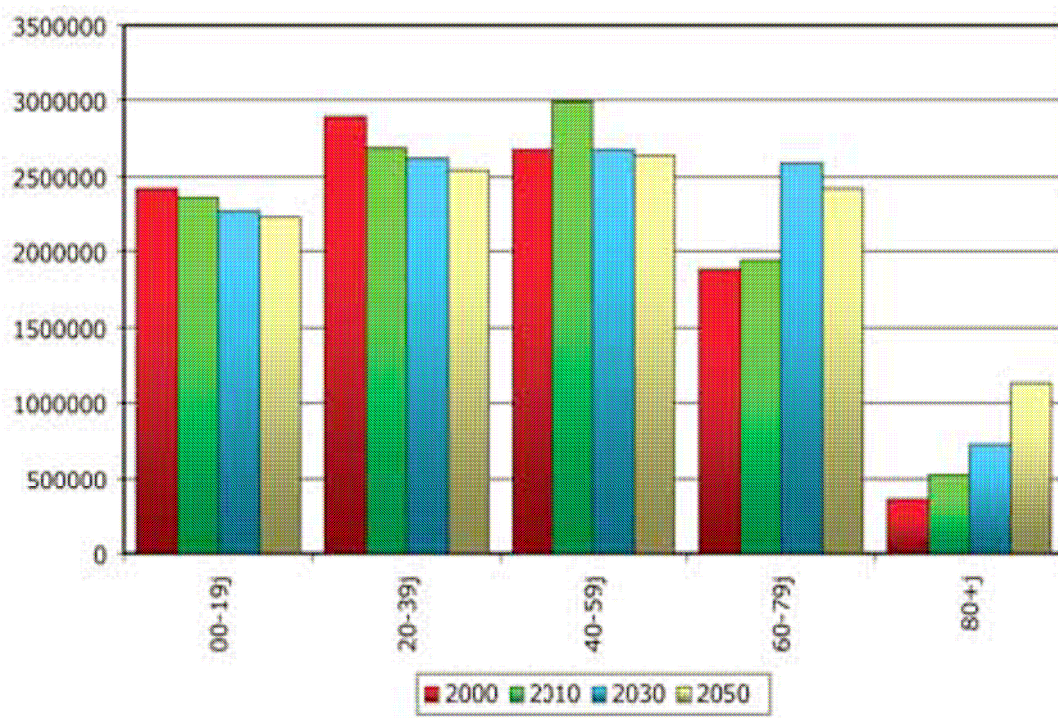
Van Houtte, M. (1995). Disengagement-, continuïteits- en activiteitstheorie. De relatie tussen activiteitsgraad en levensvoldoening bij jong-gepensioneerden. *Tijdschrift voor Sociologie*, 16, 2: 143-162.

Vanspringel, E. (2004). *Tv-gebruik bij ouderen*. Niet-gepubliceerd eindwerk, Katholieke Universiteit Leuven, Leuven.

Verté, D. (2006). *Agogiek van de derde leeftijd*. Niet-gepubliceerde cursus. Vrije Universiteit Brussel, Brussel.

## Bijlage

### Bijlage 1: Opkomende vergrijzing



Page, H., Jacobs, T., Cantillon, B., Van Rompuy, P., Vandenbroucke, F., Verboven, X., & Adnet, B. (2004) – KVAB



## Bijlage 2: Brusselse scholen waar enquêtes werden afgenomen

In volgende 8 scholen werden de vragenlijsten afgenomen:

- Koninklijk Atheneum Molenbeek
- Koninklijk Atheneum Emmanuel Hiel, Schaarbeek
- Koninklijk Atheneum Koekelberg
- Koninklijk Technisch Atheneum Zavelenberg, Sint-Agatha-Berchem
- Sint-Guido Instituut, Anderlecht
- Zaveldal, school voor aangepast beroepsonderwijs, Brussel
- Victor Hortaschool, Evere
- Kunsthumaniora muziek en woord, Laken

**Enquête**

Deze enquête bevat enkele vragen over ouderen in onze samenleving. Hiermee bedoelen we **alle mensen die ouder zijn dan 55 jaar**. Hou dit goed in gedachte! De vragen gaan over ouderen in het algemeen, dus niet enkel over ouderen die jij kent zoals een tante of grootouder!

Denk rustig na over elke vraag, en antwoord eerlijk. De resultaten worden aan niemand doorgegeven en zijn enkel voor wetenschappelijk onderzoek bedoeld.  
Je mag niet te overleggen met je buur, het is belangrijk dat iedereen zijn eigen mening geeft!

**1. Geslacht (kruis aan a.u.b.)**

1. Man	
2. Vrouw	

**2. Hoe oud ben je? ..... jaar**

**3. In welke gemeente woon je? ..... (vul in a.u.b.)**

**4. Welke nationaliteit heb je? ..... (vul in a.u.b.)**

**5. Welke nationaliteit hebben je ouders? .....(vul in a.u.b.)**

**6. Welke onderwijsniveau volg je? (kruis aan a.u.b.)**

Algemeen Secundair Onderwijs (ASO)	
Technisch Secundair Onderwijs (TSO)	
Beroeps Secundair Onderwijs (BSO)	
Algemeen Kunst Onderwijs (KSO)	
Buitengewoon Secundair Onderwijs (BUSO)	
Ander: .....	

**7. Hoeveel grootouders heb je nog die in leven zijn? (vul in a.u.b.)**

Aantal grootmoeders: .....

Aantal grootvaders:.....

**8. Hoeveel overgrootouders heb je nog die in leven zijn? (vul in a.u.b.)**

Aantal overgrootmoeders:.....

Aantal overgrootvaders:.....

**9. Hoe vaak zie je jouw grootouders? (kruis aan a.u.b.)**

Elke dag	
Meerdere keren per week	
1x per week	
Meerdere keren per maand	
1x per maand	
Meerdere keren per jaar	
1x per jaar	
Nooit	

**10. Kruis aan wat voor jou klopt bij volgende vragen. (kruis aan a.u.b.)**

1 = nooit  
2 = zelden  
3 = soms  
4 = vaak  
5 = heel vaak

	1	2	3	4	5
Hoe vaak kom je in contact met ouderen?					
Hoe vaak kom je in een rust -of verzorgingstehuis voor ouderen?					

**11. Hoe ervaar je het contact met ouderen? (kruis aan a.u.b.)**

1. Uiterst negatief	
2. Eerder negatief	
3. Noch negatief/Noch positief	
4. Eerder positief	
5. Uiterst positief	

**12. Wil je meer contact met ouderen? (kruis aan a.u.b.)**

1. Neen	
2. Eerder niet	
3. Eerder wel	
4. Ja	

**13. Geef aan welke van de volgende kenmerken volgens u bij ouderen (ouder dan 55jaar!) horen. (kruis aan a.u.b.)**

	nee	soms	ja		nee	soms	Ja
Gezond				Blij			
Fit				Depressief			
Ziek				Enthousiast			
Sportief				Eenzaam			
Slecht horend				Lief			
Grijs haar				Dement			
Slecht te been				Zielig			
Kwetsbaar (lichamelijk)				Geheugenverlies			
Reizen				Opgewekt			
Bril				Warm			
Wandelstok				Goed met kinderen omgaan			
Werken in tuin				Saai			
Rimpels				Bekijken alles positief (optimistisch).			

**14. In hoeverre ben je het eens bent met volgende stellingen over ouderen.**

Kruis aan a.u.b.

	Helemaal niet akkoord	Niet akkoord	Akkoord	Helemaal akkoord
Als ik op de tram of bus zit sta ik altijd recht als er een oudere man/vrouw opstapt en er geen plaats meer is.				
Ouderen hoeven zich niet jonger voor te doen dan ze zijn.				
Er is een grote afstand tussen jeugd en ouderen.				
Als er een oudere meneer/mevrouw tegen mij begint te praten vind ik dat vervelend en hoop ik dat het gesprek snel gedaan is.				
Ouderen kunnen niet meer mee in deze maatschappij.				
Ouderen blijven best zo lang mogelijk thuis wonen.				
Ouderen worden gediscrimineerd.				
De meeste ouderen horen thuis in een rusthuis.				
Ik wil niet graag oud worden, jong zijn is leuker.				
Ik heb schrik dat ik als ik oud ben geen plezier meer ga hebben in het leven.				
Ik wil graag oud worden.				
Ik verkies jong zijn boven oud zijn.				
Ouderen moeten moeite doen om er jong uit te zien.				
Ik zou later graag kleinkinderen hebben en erop passen.				
Ouderen worden niet uitgesloten in de samenleving.				
Ik heb schrik om oud te worden.				
Ouderen doen vervelend op het openbaar vervoer. (klagen als er geen plaats is om te zitten,...)				
Oudere vrouwen zijn liever dan oudere mannen.				
Ik wil graag lang leven.				

**15. Geef aan in hoeverre je het eens bent met volgende stellingen over de kenmerken van ouderen.**

Kruis aan a.u.b.

	Helemaal niet akkoord	Niet akkoord	Akkoord	Helemaal akkoord
Vanaf 50 jaar ga je fysiek alleen nog maar achteruit. (bv. je kan niet meer goed stappen, sporten e.d.)				
Vanaf 50 jaar gaat je geheugen alleen nog maar achteruit. (bv. je vergeet dingen, kan gesprekken niet volgen,...)				
Oud zijn doet me denken aan genieten van het leven en niet aan doodgaan.				
Hoe ouder je wordt, hoe afhankelijker je bent van anderen.				
Ouderen zijn eenzaam.				
Ouderen zijn minder slim dan jongeren.				
Als ik ouderen zie doen ze me onrechtstreeks denken aan de dood en de sterfelijkheid van de mens.				
Ouderen zijn vaak triest.				
Ouderen zijn seksueel niet meer actief.				
Ouderen zouden meer gerespecteerd moeten worden, ze hebben tenslotte veel levenservaring.				
Ouderen zijn wijs, we kunnen er iets van leren!				
Als oudere ga je meer van de kleine dingen genieten.				
Ouderen zijn geloviger dan jongeren.				

**16. Hoe denk je over volgende stellingen over ouderen en werken/pensioen?**

Kruis aan a.u.b.

	Helemaal niet akkoord	Niet akkoord	Akkoord	Helemaal akkoord
Er zouden meer mogelijkheden moeten zijn voor ouderen om op een aangepaste manier langer te kunnen werken (bv. één dag per week).				
Ouderen moeten meer rekening houden met jongeren en hun kansen geven op de arbeidsmarkt.				
Ouderen zijn voldoende capabel om een job uit te voeren.				
Ouderen kunnen hun (levens)ervaring nuttig gebruiken op de arbeidsmarkt.				
Jongeren moeten rekening houden met ouderen en helpen de kosten voor het pensioen te betalen.				
Vanaf 45 jaar hoef je niet meer bijgeschoold te worden, je gaat toch bijna op pensioen.				
Ouderen zouden niet zo snel op pensioen mogen.				
Later zou ik zo vroeg mogelijk op pensioen willen.				
Ik vind dat ouderen langer moeten werken.				
Als je op pensioen bent, ben je niet meer nuttig.				
Ik vind niet dat ik moet betalen voor het pensioen van iemand anders.				
Ouderen staan de kansen van de jongeren op de arbeidsmarkt in de weg.				

**17. Geef aan in hoeverre volgende stellingen kloppen, voor ouderen tussen 55-70 jaar.**

Kruis aan a.u.b.

	Helemaal niet akkoord	Niet akkoord	Noch akkoord/ Noch niet akkoord	Akkoord	Helemaal akkoord
Ouderen tussen 55-70 jaar zijn ongezond					
Ouderen tussen 55-70 jaar zijn fit					
Ouderen tussen 55-70 jaar zijn vaak ziek					
Ouderen tussen 55-70 jaar zijn echte levensgenieters					
Ouderen tussen 55-70 jaar zijn eenzaam					
Ouderen tussen 55-70 jaar zijn vaak blij					
Ouderen tussen 55-70 jaar zouden langer moeten werken					
Ouderen tussen 55-70 jaar gaan vaak op reis					
Ouderen tussen 55-70 jaar zijn gierig					
Ouderen tussen 55-70 jaar vinden de jeugd slecht					
Ouderen tussen 55-70 jaar hebben geheugenverlies					
Ouderen tussen 55-70 jaar kunnen technologische vernieuwingen niet volgen					
Ouderen tussen 55-70 jaar die sporten zijn zeldzaam					
Ouderen tussen 55-70 jaar zorgen graag voor kleinkinderen					
Ouderen tussen 55-70 jaar hebben geen zin meer in seks					



**18. Geef aan in hoeverre je akkoord bent met volgende stellingen, wat betreft ouderen ouder dan 70 jaar.**

Kruis aan a.u.b.

	Helemaal niet akkoord	Niet akkoord	Noch akkoord/ Noch niet akkoord	Akkoord	Helemaal akkoord
Ouderen ouder dan 70 jaar zijn ongezond					
Ouderen ouder dan 70 jaar zijn fit					
Ouderen ouder dan 70 jaar zijn vaak ziek					
Ouderen ouder dan 70 jaar zijn echte levensgenieters					
Ouderen ouder dan 70 jaar zijn eenzaam					
Ouderen ouder dan 70 jaar zijn vaak blij					
Ouderen ouder dan 70 jaar zouden langer moeten werken					
Ouderen ouder dan 70 jaar gaan vaak op reis					
Ouderen ouder dan 70 jaar zijn gierig					
Ouderen ouder dan 70 jaar vinden de jeugd slecht					
Ouderen ouder dan 70 jaar hebben geheugenverlies					
Ouderen ouder dan 70 jaar kunnen technologische vernieuwingen niet volgen					
Ouderen ouder dan 70 jaar die sporten zijn zeldzaam					
Ouderen ouder dan 70 jaar zorgen graag voor kleinkinderen					
Ouderen ouder dan 70 jaar hebben geen zin meer in seks					

Bijlage 4: Factoranalyse vraag 13

Tabel: *Factoranalyse Kenmerken Ouderen (vraag 13)*

Component	1	2	3
Kwetsbaar (lichamelijk)	<b>.685</b>	-.049	.037
Grijs haar	<b>.648</b>	.079	.094
Slecht te been	<b>.640</b>	-.163	.149
Rimpels	<b>.622</b>	.073	-.045
Slecht horend	<b>.599</b>	-.150	.332
Gezond	<b>.528</b>	-.313	.129
Wandelstok	<b>.504</b>	-.127	.382
Fit, goede conditie	<b>.492</b>	-.370	-.030
Ziek	<b>.470</b>	-.090	.442
Bril	<b>.456</b>	.128	.179
Blij	-.100	<b>.672</b>	-.159
Saai	-.152	<b>.635</b>	-.289
Lief	.144	<b>.610</b>	-.226
Enthousiast	-.040	<b>.586</b>	.058
Goed met kinderen omgaan	-.041	<b>.580</b>	-.183
Opgewekt	-.190	<b>.571</b>	-.072
Warm	.055	<b>.542</b>	-.187
Bekijken alles positief (optimistisch)	-.216	<b>.403</b>	-.071
Sportief	-.300	.393	.204
Reizen	-.310	.311	.266
Werken in de tuin	.029	.238	-.016
Dement	.128	-.001	<b>.694</b>
Zielig	.038	-.128	<b>.615</b>
Depressief	.055	-.362	<b>.570</b>
Eenzaam	.214	-.179	<b>.556</b>
Geheugenverlies	.418	-.239	<b>.499</b>

Bijlage 5: Factoranalyse vraag 17-18

Tabel: Resultaten Factoranalyse vraag 17 en 18: 55- tot 70-jarigen en 70-plussers

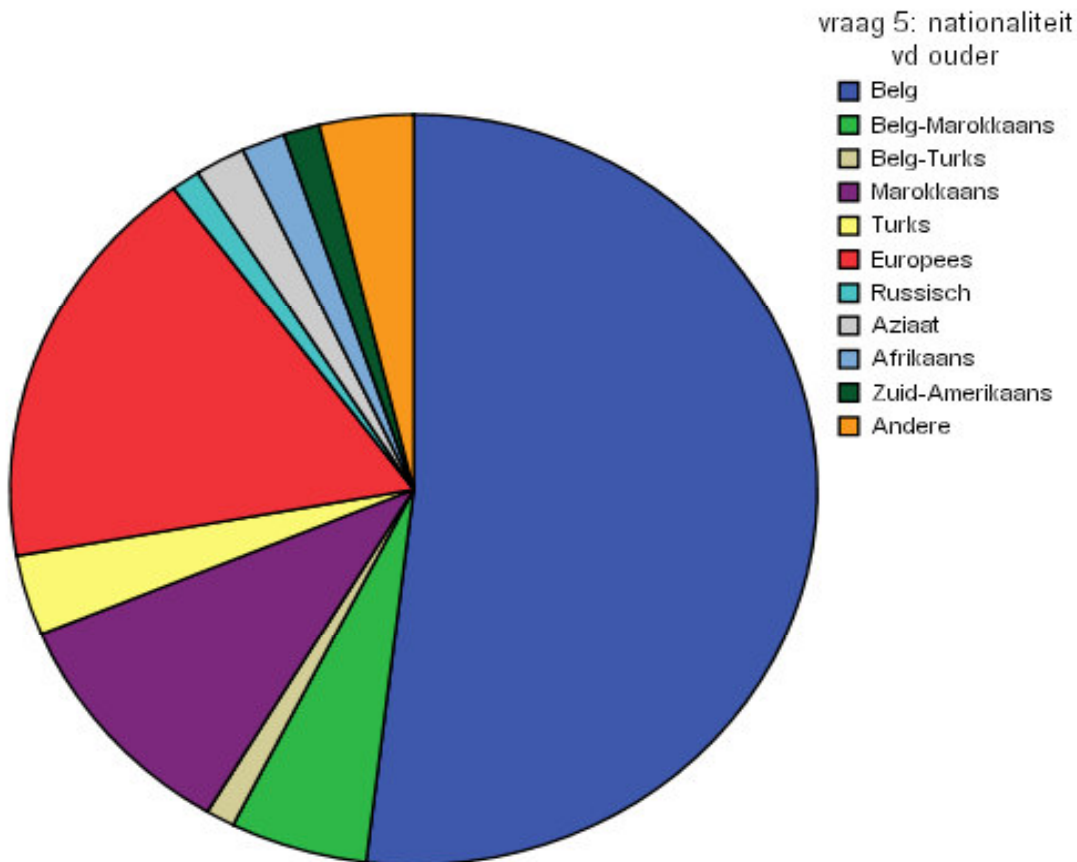
	55- tot 70- jarigen	70-plussers
Vaak ziek	<b>.631</b>	<b>.664</b>
Ongezond	<b>.576</b>	<b>.623</b>
Eenzaam	<b>.573</b>	<b>.618</b>
Hebben geheugenverlies	<b>.556</b>	<b>.700</b>
Kunnen technologische vernieuwingen niet volgen	<b>.527</b>	<b>.544</b>
Vinden jeugd slecht	<b>.510</b>	<b>.495</b>
Zijn gierig	<b>.498</b>	<b>.430</b>
Sporten zelden	.440	.356
Vaak blij	-.405	-.534
Geen zin meer in seks	.385	.376
Fit	-.385	-.412
Echte levensgenieters	-.270	-.379
Zorgen graag voor kleinkinderen	-.245	-.273
Gaan vaak op reis	-.185	-.429
Moeten langer werken	-.081	-.038

## Bijlage 6: Nationaliteiten

Tabel: Aantal verschillende nationaliteiten in de steekproef

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Belg	255	73,5	73,7	73,7
Marokkaan	13	3,7	3,8	77,5
Turk	8	2,3	2,3	79,8
Europees (niet Belg)	50	14,4	14,5	94,2
Russisch	4	1,2	1,2	95,4
Aziaat	4	1,2	1,2	96,5
Afrikaans	4	1,2	1,2	97,7
Zuid-Amerikaans	4	1,2	1,2	98,8
Belg-Aziaat	2	,6	,6	99,4
Andere	2	,6	,6	100,0
Totaal	346	99,7	100,0	

### Vraag 5: nationaliteit van de ouder



Bijlage 7: verschil aantal (over)grootouders

Tabel: Belangrijkste verschillen dmv Kruskal-Wallis Test volgens het aantal (over)grootouders dat de jongeren hadden

	<b>KW - X<sup>2</sup></b>	<b>Signif.</b>
<b><u>Vershil in aantal (over)grootouders (df = 7)</u></b>		
leeftijd	15,237	.033
vrouwen liever dan mannen	16,555	.021
geloviger dan jongeren	18,355	.010

Bijlage 8: verschil aantal keer grootouders zien

Tabel: *Belangrijkste verschillen vastgesteld met de Krusal-Wallis Test voor het aantal keer dat de jongeren hun (over)grootouders zien. (Df = 7)*

	<b>KW - X<sup>2</sup></b>	<b>Signif.</b>
<b><u>Vershil in aantal keer (over)grootouders zien</u></b>		
leeftijd	22,936	.002
eigen nationaliteit	43,542	.000
nationaliteit ouder	38,348	.000
aantal oma	69,326	.000
aantal opa	48,065	.000
aantal (over)grootouders	67,583	.000
contact ouderen	29,621	.000
meer contact?	18,731	.009
ziek	16,485	.021
depressief	18,907	.008
eenzaam	14,761	.039
opgewekt	24,868	.001
niet jonger vr te doen dan ze zijn	19,698	.006
horen thuis in rusthuis	20,328	.005
wil later kleinkdn en erop passen	14,911	.037
meer aangepast werk vr ouderen	15,689	.028
70+ echte levensgenieters	19,280	.007
70+ eenzaam	14,066	.050
70+ vaak op reis	15,603	.029
70+ vinden jeugd slecht	23,960	.001

Tabel: De resultaten van de Mann-Whitney Test bij de verschillende waarden van 'aantal keer (over)grootouders zien' (minstens één keer per week tot max. één keer per jaar)

	MW - U	Signif.
<b><u>aantal x grootouders zien (minstens 1x per week tov max 1x per jaar)</u></b>		
leeftijd	4243,000	.000
eigen nationaliteit	4269,500	.000
nationaliteit ouder	4176,000	.000
opleidingsniveau	5337,000	.028
aantal oma	3202,500	.000
aantal opa	3601,500	.000
aantal (over)grootouders	2961,500	.000
contact ouderen	4958,000	.016
depressief	4627,500	.001
eenzaam	4850,500	.003
opgewekt	4628,500	.001
ouder is afhankelijker	4988,000	.009
meer aangepast werk voor ouderen	5092,000	.011
oud moet jong kans geven op werk	5225,000	.017
70+ ongezond	4850,000	.042
70+ echte levensgenieters	4497,500	.011
70+ eenzaam	4292,000	.002
70+ vaak op reis	4243,500	.002
70+ vinden jeugd slecht	4130,000	.001
70+ geheugenverlies	4276,000	.004

Bijlage 9: Verschil contact ouderen

Tabel: *Verschil in contact met ouderen dmv de Kruskal-Wallis Test*

<b>Verschil in contact met ouderen (df=4)</b>	<b>KW - X<sup>2</sup></b>	<b>Signif.</b>
leeftijd	13,837	.008
opleidingsniveau	15,034	.005
aantal oma	9,515	.049
aantal opa	14,353	.006
aantal (over)grootouders	11,421	.022
aantal x grootouders zien	23,408	.000
hoe vaak rusthuis	20,656	.000
ervaring contact ouderen	41,381	.000
meer contact?	20,728	.000
gezond	15,784	.003
blij	17,450	.002
lief	19,044	.001
warm	11,675	.020
goed met kinderen omgaan	21,876	.000
saai	24,481	.000
afstand jeugd en ouderen	19,076	.001
praten tegen mij is vervelend	26,227	.000
oud gn plezier meer	11,947	.018
wil later kleinkdn en erop passen	10,321	.035
vervelend op openbaar vervoer	11,223	.024
zijn eenzaam	10,900	.028
jong helpt kosten pensioen te betalen	16,645	.002
wil niet betalen vr pensioenen	12,721	.013
55-70 vaak ziek	9,577	.048
55-70 knn techn. vernieuwingen n volgen	10,531	.032
55-70 zorgen graag vr kleinkdn	15,427	.004
70+ ongezond	11,534	.021
70+ echte levensgenieters	14,624	.006
70+ eenzaam	12,446	.014
70+ vaak blij	12,950	.012
70+ vinden jeugd slecht	15,758	.003
70+ geheugenverlies	10,443	.034
70+ sporten zelden	9,925	.042
70+ zorgen graag vr kleinkdn	19,956	.001



Tabel: Resultaten van de Mann-Whitney Test voor de 2 verschillende waarden bij contact met ouderen (zelden/nooit/soms en zeer vaak/vaak)

	MW -U	Sign.
<b><u>contact ouderen (zelden/nooit/soms tov (zeer)vaak)</u></b>		
leeftijd	12398,000	.015
opleidingsniveau	12242,000	.005
aantal x grootouders zien	11444,000	.001
ervaring contact ouderen meer contact?	9156,000	.000
gezond	10027,000	.000
sportief	11325,000	.000
blij	12075,000	.031
lief	11266,500	.000
warm	11246,000	.000
goed met kdn omgaan	11366,000	.006
saai	11243,500	.000
bekijken alles positief	10118,000	.000
sta recht op tram	11975,000	.012
afstand jeugd en ouderen	12253,000	.007
praten tegen mij is vervelend	12297,000	.019
oud gn plezier meer	10600,500	.000
wil graag oud worden	12061,500	.014
wil later kleinkdn en erop passen	12108,500	.044
vrouwen liever dan mannen	11995,000	.004
zijn eenzaam	12507,000	.040
zou meer respect voor mogen	11963,500	.009
zijn wijs	12738,500	.046
meer genieten van kleine dingen	12288,500	.031
jong helpt kosten pensioen betalen	12260,000	.013
zo vroeg mogelijk op pensioen	11310,000	.001
55-70 vaak ziek	12389,000	.045
55-70 knn techn vernieuwingen n volgen	11819,500	.012
70+ ongezond	11587,000	.013
70+ vaak ziek	11053,500	.006
70+ eenzaam	10438,500	.004
70+ vinden jeugd slecht	10710,000	.004
70+ vinden jeugd slecht	9872,500	.000
70+ geheugenverlies	10831,500	.036
70+ zorgen graag vr kleinkdn	10385,500	.002

Bijlage 10: Verschil mening ouderen zelf en jongeren over ouderen

Vergelijkende studie met onderzoek bij ouderen (door Bram Fret), met dezelfde stellingen.

Tabel: Mann-Whitney Test tussen jongeren en ouderen over stellingen over ouderen (% gaat akkoord)

	MW- U	Sign.	Ouderen (%)	Jongeren (%)
<b><u>Verschil jong-oud</u></b>				
Er zouden meer mogelijkheden moeten zijn voor ouderen om op een aangepaste manier langer te kunnen werken.	25560.500	.012	51.1	59.8
Ouderen moeten meer rekening houden met jongeren en hun kansen geven op de arbeidsmarkt	26171.500	.044	74	64
Ouderen zijn voldoende capabel om te werken	24145.500	.003	<b>69.3</b>	<b>49.1</b>
Ouderen kunnen hun (levens)ervaring nuttig gebruiken op de arbeidsmarkt	20192.000	.000	85.8	61.1
Jongeren moeten rekening houden met ouderen en helpen de kosten voor het pensioen te betalen	24727.000	.005	77.4	60.6
Vanaf 45 jaar hoef je niet meer bijgeschoold te worden	24656.500	.005	20.8	31.2
Ouderen moeten langer werken	22945.500	.000	<b>10.8</b>	<b>23.3</b>
Als je op pensioen bent, ben je niet meer nuttig	24708.000	.001	11.6	21.3
Ik vind niet dat ik moet betalen voor pensioen van iemand anders	26016.000	.026	32	40.4
Ouderen staan de kansen van jongeren op arbeidsmarkt in de weg	17377.500	.000	26.9	35.1
Vanaf 50j ga je fysiek alleen nog maar achteruit	25606.500	.001	<b>36.9</b>	<b>51.4</b>
Oud zijn is genieten van het leven	25027.000	.000	<b>79.7</b>	<b>51.2</b>
Ouderen zijn seksueel niet meer actief	6732.000	.003	<b>31</b>	<b>45.5</b>
Ouderen zijn geloviger dan jongeren	24487	.000	64.2	78.1

Tabel: *Mann-Whitney Test tussen jongeren en 55- tot 70-jarigen*

	MW - U	Sign.
Ouderen zijn onvoldoende capabel om te werken	14943.000	.006
Ouderen kunnen hun (levens)ervaring nuttig gebruiken op de arbeidsmarkt	11739.000	.000
Vanaf 45 jaar hoef je niet meer bijgeschoold te worden	14878.500	.003
Ouderen zouden niet zo snel op pensioen mogen gaan	15847.000	.041
Als je op pensioen bent, ben je niet meer nuttig	13765.000	.000
Ouderen staan de kansen van de jongeren op de arbeidsmarkt in de weg	9574.500	.000
Vanaf 50j gaat je geheugen alleen nog maar achteruit	16817.000	.032
Ouderen zijn seksueel niet meer actief	3938.000	.000

Tabel: *Mann-Whitney Test tussen jongeren en 70-plussers*

	MW - U	Sign.
Er zouden meer mogelijkheden moeten zijn voor ouderen om op een aangepaste manier langer te kunnen werken	7807.000	.000
Ouderen kunnen hun (levens)ervaring nuttig gebruiken op de arbeidsmarkt	8453.000	.047

Bijlage 11: Verschil jonge en oudere ouderen

Tabel: *Verschil (%) volgens de studenten tussen 55- tot 70-jarigen en 70-plussers*

	55-70 (%)	70+ (%)
Ouderen zijn eenzaam	18.9	25.5
Ouderen zijn vaak blij	36.8	31.9
Ouderen moeten langer werken	11	6.4
Ouderen gaan vaak op reis	44.5	23.4
Ouderen vinden jeugd slecht	28.6	32.1
Ouderen hebben geheugenverlies	22	37.8
Ouderen kunnen technologische vernieuwingen niet volgen	44.6	48.9
Ouderen die sporten zijn zeldzaam	37.2	41
Ouderen zorgen graag voor kleinkinderen	70.4	55.8

Er is geen verschil qua gierigheid.

Bijlage 12: verschil geslacht

Tabel: *Verskil in geslacht, bekomen met de Mann-Whitney Test*

Verskil in geslacht	MW - U	Signif.
meer contact?	10656,0	.001
eenzaam	11640,5	.003
bekijken alles positief (optimistisch)	12023,5	.012
sta recht op tram	12959,5	.049
niet jonger vr te doen dan ze zijn	12426,0	.022
wil graag oud worden	11988,5	.023
heb schrik om oud te worden	11783,0	.009
ik wil graag lang leven	12016,5	.007
doen me denken aan de dood	12793,5	.049
zou meer respect voor morgen	12766,0	.036
meer aangepast werk vr ouderen	12675,0	.038
voldoende capabel om te werken	12499,5	.026
70+ langer moet werken	11404,0	.046

Bijlage 13: verschil onderwijsniveau

Tabel: *Verskil in opleidingsniveau dmv Kruskal-Wallis Test (df = 4)*

<b>Verskil in opleidingsniveau</b>	<b>KW - X<sup>2</sup></b>	<b>Signif.</b>
leeftijd	105,091	.000
gemeente	43,159	.000
nationaliteit ouder	11,433	.022
aantal x grootouders zien	10,146	.038
kwetsbaar (lichamelijk)	9,544	.049
depressief	19,684	.001
eenzaam	13,148	.011
zielig	44,353	.000
warm	11,782	.019
horen thuis in rusthuis	35,016	.000
oud gn plezier meer	9,774	.044
worden niet uitgesloten	12,014	.017
vrouwen liever dan mannen	15,877	.003
fysiek achteruit	12,073	.017
zijn eenzaam	11,138	.025
geloviger dan jongeren	12,601	.013
vanaf 45j gn bijscholing nodig	13,159	.011
na pensioen ben je onnuttig	14,041	.007
oud staat kansen jongeren in de weg	9,937	.041
55-70 ongezond	12,127	.016
55-70 eenzaam	12,993	.011
55-70 gierig	19,317	.001
55-70 hebben geheugenverlies	9,650	.047
70+ ongezond	11,593	.021
70+ gierig	14,272	.006
70+ sporten zelden	15,416	.004
70+ zorgen graag vr kleinkdn	11,355	.023

Tabel: Resultaten van de Mann-Whitney Test met als waarden 'ASO/KSO' en 'BSO/TSO/BuSO'

	MW - U	Signif.
<b><u>onderwijsniveau (ASO/KSO - BSO/TSO/BuSO)</u></b>		
leeftijd	6117,000	.000
aantal oma	10661,500	.024
aantal opa	10474,000	.017
aantal (over)grootouders	10127,000	.010
depressief	10387,000	.035
dement	9550,500	.036
zelig	9228,500	.001
horen in rusthuis	9380,500	.001
vervelend op openbaar vervoer	10447,500	.031
geloviger dan jongeren	10085,500	.003
oud staat kansen jongeren id weg	10156,000	.011
55-70 gezond	10295,500	.009
55-70 eenzaam	10013,500	.008
55-70 gierig	9131,000	.001
55-70 vinden jeugd slecht	10406,000	.022
70+ ongezond	10001,500	.040
70+ gierig	8654,000	.002
70+ sporten zelden	9077,000	.009
70+ zorgen graag vr kleinkdn	8910,500	.001

Tabel: De Mann-Whitney Test uitgevoerd op de verschillende onderwijsniveaus (enkel de belangrijkste verschillen)

	MW - U	Signif.
<u>ASO-TSO:</u>		
aantal keer grootouders zien	2875,000	.006
55-70 geheugenverlies	2827,000	.011
<u>ASO-BSO</u>		
aantal (over)grootouders	4824,500	.009
horen thuis in rusthuis	4606,000	.006
zijn eenzaam	4919,500	.019
<u>ASO-KSO:</u>		
eigen nationaliteit	1856,000	.010
nationaliteit ouder	1622,500	.003
ervaring contact ouderen	1711,500	.014
ziek	1891,000	.031
depressief	1385,000	.000
eenzaam	1856,500	.037
zielig	859,500	.000
warm	1550,000	.003
lang mogelijk thuis wonen	1718,500	.013
horen thuis in rusthuis	1454,500	.001
fysiek achteruit	1848,000	.032
mentaal achteruit	1832,500	.026
aangepast werk	1864,000	.041
gn bijscholing vanaf 45 jaar	1591,000	.003
na pensioen onnuttig	1487,000	.001
<u>ASO-BuSO:</u>		
leeftijd	261,000	.000
blij	616,500	.034
eenzaam	561,000	.006
goed met kdn omgaan	719,500	.047
horen in rusthuis	347,000	.000
vrouwen liever dan mannen	441,500	.001
fysiek achteruit	623,500	.016
<u>TSO-BSO:</u>		
jonger voor te doen dan ze zijn	682,000	.004
in rusthuis	771,500	.049
oud gn plezier meer	705,000	.008
heb schrik om oud te worden	726,500	.047
zijn eenzaam	791,500	.030
genieten meer van kleine dingen	800,500	.024
<u>TSO-KSO:</u>		
nationaliteit ouder	316,500	.410
ervaring contact ouderen	275,500	.026
depressief	178,000	.000
zielig	84,000	.000
warm	269,500	.025



horen in rusthuis	263,500	.010
fysiek achteruit (50+)	282,5	.017
mentaal achteruit (50+)	252,5	.003
minder slim dan jongeren	294	.023
vanaf 45 jaar gn bijscholing	195,5	.000
na pensioen onnuttig	210,5	.000
<b>BSO-KSO:</b>		
eigen nationaliteit	514,000	.024
nationaliteit ouder	384,500	.001
ziek	492,500	.025
depressief	379,500	.001
dement	438,500	.020
zielig	138,000	.000
opgewekt	479,000	.035
warm	409,500	.004
zo lang mogelijk thuis wonen	467,000	.036
horen in rusthuis	250,000	.000
ouderen moeten er jong uitzien	396,500	.004
schrik om oud te worden	456,500	.022
fysiek achteruit (50+)	470,500	.028
zijn eenzaam	418,500	.047
meer genieten van kleine dingen	450,000	.032
ervaring gebruiken op werk	477,000	.030
vanaf 45 jaar gn bijscholing meer	419,500	.007
na pensioen onnuttig	382,500	.002

Bijlage 14: verschil leeftijd

Tabel: *Vershil in leeftijd met de Kruskal-Wallis Test*

<b>Vershil in leeftijd (df = 6)</b>	<b>KW - X<sup>2</sup></b>	<b>Signif.</b>
gemeente	49,252	.000
nationaliteit vd ouder	16,152	.013
<b>opleidingsniveau</b>	<b>109,410</b>	<b>.000</b>
aantal oma	16,215	.013
aantal (over)grootouders	15,157	.019
aantal x grootouders zien	25,218	.000
saai	20,641	.002
horen thuis in rusthuis	20,907	.002
oud geen plezier meer	17,522	.008
verkies jong boven oud	14,635	.023
minder slim dan jongeren	29,118	.000
doen me denken ad dood	18,666	.005
ze zijn wijs	13,556	.035
wil niet betalen vr pensioenen	16,984	.009
55-70 vaak ziek	13,797	.032
70+ vinden jeugd slecht	16,523	.011

We voerden de Mann-Whitney Test uit op leeftijd, met als waarden ouder/jonger dan 15 jaar.

Tabel: *Belangrijkste verschillen in leeftijd, bekomen door de Mann-Whitney Test*

	<b>MW - U</b>	<b>Signif.</b>
<b>leeftijd (-16, 16 tot 18 jaar)</b>		
gemeente	10633,000	.000
opleidingsniveau	6495,000	.000
aantal oma	11281,000	.002
aantal (over)grootouders	11300,000	.006
aantal x grootouders zien	9795,000	.000
blij	11730,000	.024
goed met kdn omgaan	12012,500	.045
saai	10548,500	.000
bekijken alles positief	11889,500	.043
zo lang mogelijk thuis wonen	11975,000	.042
verkies jong boven oud	11019,500	.005
minder slim dan jongeren	11892,000	.011
zijn wijs	11790,500	.026
meer genieten van kleine dingen	11625,500	.007
55-70 vinden jeugd slecht	11621,500	.022
70+ zijn gierig	10376,500	.026
70+ vinden jeugd slecht	10109,500	.003

Tabel: Mann-Whitney Test op bepaalde leeftijdscategoriën

Vershil leeftijd	MW - U	Sign.
<u>12-18 jaar:</u>		
aantal keer grootouders zien	276,000	.012
verkies jong boven oud	240,000	.006
wil graag lang leven	322,500	.046
zijn wijs	258,500	.006
oud moet jong kans geven op werk	300,000	.019
55-70 vinden jeugd slecht	287,500	.034
70+ vinden jeugd slecht	223,500	.003
<u>12-17 jaar:</u>		
wil niet betalen vr pensioenen	504,000	.039
55-70 vinden jeugd slecht	419,000	.004
70+ vinden jeugd slecht	459,000	.026
<u>14-17 jaar:</u>		
minder slim dan jongeren	1280,000	.044
wil niet betalen voor pensioenen	1054,500	.001
70+ vinden jeugd slecht	1116,500	.027
<u>14-18 jaar:</u>		
aantal keer grootouders zien	693,000	.022
horen in rusthuis	609,000	.003
oud gn plezier meer	642,000	.006
heb schrik om oud te worden	666,500	.028
oud is genieten vh leven	730,000	.047
doen me denken ad dood	698,500	.024
zijn wijs	632,000	.006
70+ vinden jeugd slecht	549	.002

Bijlage 15: verschil eigen nationaliteit

Tabel: *Vershil in nationaliteit dmv Kruskal-Wallis Test*

Vershil in eigen nationaliteit (df = 9)	KW - X <sup>2</sup>	Sign.
gemeente	18,831	.027
nationaliteit ouder	152,503	.000
aantal opa	16,944	.050
aantal x grootouders zien	34,786	.000
na pensioen niet meer nuttig	17,142	.047
55-70 zorgen graag vr kleinkdn	18,882	.026
70+ zorgen graag vr kleinkdn	19,984	.018

Tabel: *Vershil dmv Mann-Whitney Test op waarden Belg en niet-Belg*

	MW -U	Sign.
<b><u>eigen nationaliteit ((niet)Belg)</u></b>		
gemeente	8778,000	.001
nationaliteit ouder	2639,500	.000
opleidingsniveau	9987,000	.030
aantal x grootouders zien	8778,000	.001
hoe vaak rusthuis	9662,500	.022
ervaring contact ouderen	9122,000	.035
zielig	9412,500	.039
ouderen moeten er jong uitzien	9375,000	.007
seksueel niet meer actief	726,500	.044
voldoende capabel om te werken	9707,500	.036
knn techn vernieuwingen n volgen	8445,500	.047

Bijlage 16: verschil nationaliteit ouders

Tabel: *Verskil in nationaliteit van de ouders van de respondenten dmv Kruskal-Wallis Test*

Verskil in nationaliteit ouders (df = 10)	KW - X <sup>2</sup>	Sign.
gemeente	32,539	.000
eigen nationaliteit	173,937	.000
aantal overgrootvaders	23,256	.010
aantal x grootouders zien	35,701	.000
gezond	19,506	.034
horen thuis in rusthuis	20,158	.028
voldoende capabel om te werken	26,405	.003
na pensioen ben je onnuttig	22,810	.011
70+ eenzaam	20,743	.023
70+ zorgen graag vd kleinkdn	22,359	.013

Tabel: *Resultaten Mann-Whitney Test op (niet)Belgische nationaliteit van de ouders van de respondenten*

	MW - U	Sign.
<b><u>nationaliteit ouders (niet)Belg</u></b>		
leeftijd	12899,000	.032
gemeente	10652,500	.000
eigen nationaliteit	7262,000	.000
groep aantal x grootouders zien	12710,500	.017
werken in de tuin	12268,000	.028
rimpels	12426,500	.034
zilig	11127,500	.000
sta recht op tram voor ouderen	12545,500	.009
ervaring gebruiken op het werk	12462,500	.017
70+ knn techn vernieuwingen n volgen	11018,000	.023
70+ sporten zelden	10914,000	.022